

SVIESA

1

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS

No. 4

Ketrios jaunos lietuvaitės, baigusios
Kauno mokytojų akademiją.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York, under the Act of March 3, 1879.

VISŲ 1947 METŲ TURINYS

NO. 1.

Lietuviška Knyga ir Lietuvių Amer. A. Bimba	3
Plauk, Skubėk, Nemunėli! Eilėraštis. P. B. Pilėnas	5
Gyvenk, širdie, Linksmai! Eil. P. B. Pilėnas	5
Lietuviškos Knygos Kelias. Rojus Mizara	6
Ištraukos iš Poemos “Upė.” Eil. Teof. Tilvytis	19
F. D. Rooseveltą Prisiminus. Dr. A. Petrika	21
Tarybų Lietuva 1946 Metais. M. Gedvilas	26
Liet. Ekonomikos Vystymos Keliai. M. Šumauskas	29
Sypsojos. Eilėraštis. Stasys Jasilonis	32
Gorkio Vaikystė. Eilėraštis. A. Churginas	32
Vakar, šiandien ir Rytoj. Eilėraštis. A. Dagilis	32
Knygų Apžvalga:	
Aukštųjų Šimonių Likimas. A. Miškinis	33
Toli Nuo Tėvynės. St. Jasilonis	34
Paukščiai Grįžta Tėvynėn. A. Lukštas	35

NO. 2.

Prie Petro Cvirkos Kapo. Dr. A. Petrika	39
Gairės Mūsų Veiklai Plėsti. Rojus Mizara	40
Prie Roosevelto Kapo	42
L. L. D. Šiandien ir Rytoj. A. Bimba	43
Mūsų Santykiai su Moterimis Lietuvoje ir	
Kituose Kraštuose. Eva T. Mizarienė	48
Didžioji Lietuviškų Knygų Paroda. J. Kaškaitis	50
Paupiu. Eilėraštis. E. Mieželaitis	55
Lopšinė. Eilėraštis. E. Mieželaitis	55
Jaunatvei. Eilėraštis. A. Churginas	55
Klaipėdoje. Danas Pumputis	55
Jį Garbingai Atminė. St. Jasilonis	56
Prie Br. Vargšo Kapo. Eilėraštis. St. Jasilonis	57
Lietuvių Kultūros Paminklas. J. Petraitis	58
Ragana. Apsaka. J. Dovidaitis	59
Verta Prisiminti. Dr. A. Petrika	63
I Ateitį. Eilėraštis. A. Miškinis	64
Vilnius. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	64
Ant Metų Slenksčio. Eilėraštis. Teofilis Tilvytis	64
Seniausias Lietuvių Kultūros Židinys. L. Sklerytė	65
Lietuvos Istorijos Prokrustuotojai. Rojus Mizara	67
Puškinas ir Lietuvių Literatūra. J. Butėnas	71

NO. 3.

Trumano Doktrina Namie ir Užsienyje. J. Gasiūnas	75
Ar Turime Spaudos Laisvę Amer.? L. Prūseika	79
Moteris ir Kova už Laisvę. D. M. Solomskas	83
Ir Nuplauks. Eilėraštis. Stasys Jasilonis	85
Tarybinė Jaunystė. Eilėraštis. A. Skinkys	85
P. Cvirkos Literatūrinis Palikimas. K. Korsakas	86
Mačys-Kėkštas: Jo Gyvenimas ir Kūryba.	
Dr. A. Petrika	88
Peizažai. Eilėraštis. Teofilis Tilvytis	95
Vieną Gražų Žiemos Vakara. Jonas Kaškaitis	97
Zvejų Daina. Eilėraštis. Butkų Juzė	99
Daina. Eilėraštis. Vytautas Sirijos Gira	99
Šimtas Metų L. Ivinskio Kalendoriams. J. Butėnas	100
Donelaitis ir Jo Poema. Antanas Venclova	103
Draugystė. Pasakėčia. J. Dovidaitis	105

NO. 4.

Šimtas Metų Marksizmui. A. Bimba	111
Tarybų Sąjungai Trisdešimt Metų. J. Gasiūnas	117
Savo Žemei Atiduosim širdį. Eil. V. Valsiūnienė	119
Baltijos Laisvės Daina. Eil. Jonas Lapašinskas	119
Stalingrado Mūšių Sukaktuvėn Minėti.	
Dr. A. Petrika	120
Tu Žinok. Eilėraštis. Stasys Jasilonis	124
Skamba Vėjuje. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	124
Tai Buvo Prieš Dvidešimt Metų. Rojus Mizara	125
Dabartinė Amerikos Užsienio Politika.	
D. M. Solomskas	129
Sonetai Apie Palangą. Eilėraštis. J. Palemonas	132
Sermukšnėlė. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	132
Liet. Literatūros Uždaviniai. Prof. K. Korsakas	133
Pergalė. Eilėraštis. A. Dagilis	138
Liaudies Poetas—Liudas Gira. B. Pranskus	139
Julius Janonis — Įžymus Mūsų Revoliucinės	
Poezijos Pradininkas. J. Žukauskas-Albinas	141

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leldžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakomąsias redaktorius: A. Bimba.

No. 4

Spalis-Lapkritis-Gruodis (Oct.-Nov.-Dec), 1947

Metai XIV

Šimtas Metų Marksizmui

A. BIMBA

I.

Šiemet sueina lygiai šimtas metų nuo pasirodymo garsiojo "Komunistų Manifesto."

1847 metų lapkričio mėnesį Londone įvyko Komunistų Sąjungos, pirmosios tarptautinės darbininkų partijos kongresas, kuris nutarė viešai paskelbti partijos programą ir pavadė Marksui ir Engelsui ją parašyti. "Manifestas" spaudoje pasirodė pradžioje 1848 metų, pirmiausia vokiečių kalboje, paskui francūzų, o vėliau, 1850 metais, anglų. Tuoju nebebuvo pasaulyje tokios civilizuotos tautos, kurios kalboje nebūtų buvęs išleistas šis istorinis dokumentas ir nepaskleistas tarpe žmonių.

Nuo "Komunistų Manifesto" pasirodymo prasideda aiškiai ir moksliniai suformuluoti marksizmo egzistavimas. Tiesa, jame paskelbtos idėjos jau pirmiau buvo atskirai dėstomos Markso ir Engelso raštuose, bet jos nebuvo susietos į vieną programą. Filosofija virto mokslu, teorija pasidarė praktišku kelių pasaulio pavergtiesiems.

"Manifestas" prasideda šiomis reikšmingomis pastabomis:

"Šmėkla slankioja po Europą—komunizmo šmėkla. Visos senosios Europos galybės... susivienijo šventam tos šmėklos medžiojimui."

Prie Europos šiandien jau reikia pridėti ir Ameriką, ir Aziją, ir Afriką. "Komunizmo šmėkla" jau slankioja visur ir visur jos medžiojimui susivienijo visos senosio pasaulio galybės, kurios šimtą sykių galingesnės ir at-

kaklesnės, negu prieš šimtą metų, apie kurias kalba "Manifesto" autoriai. Vien tik Jungtinėse Valstijose valdžia paskyrė dvidešimt milijonų dolerių medžiojimui komunistų tarpe valdžios tarnautojų! Kovai su komunizmu pasauliniu mastu turime Trumano Doktriną, kuri pagimdė Marshall Planą, kuris Amerikai kaštuos dvidešimt du milijonų dolerių.

Toji nedidelė komunistų saujelė, kuri tais laikais sudarė Komunistų Lygą, per šimtą metų išaugo į milžiniškas, tvirtai organizuotas marksistų eiles. Beveik nebesiranda tokios pasaulio šalies, kurioje nesirastų komunistų partijos.

Kai Kurių Komunistinių Partijų Narių Kiekis

Amerikoje

Jungtinųjų Valstijų	95,000
Kanados	25,000
Meksikos	11,000
Kubos	162,000
Porto-Rikos	1,200
Peru	35,000
Čilės	100,000
Argentinos	27,000
Brazilijos	130,000
Ecuadoras	6,000

Azijoje ir Okeanijoje

Naujos Zelandijos	2,000
Australijos	25,000
Japonijos	16,000

Korejos	50,000
Chinijos	2,000,000
Burmos	4,000
Malajo Pussalio	10,000
Indijos	54,000
Sirijos	11,000
Cyprus Salos	4,000
Palestinios	2,000
Lebanonos	11,000

Europoje

Sovietų Sąjungos	6,000,000
Suomijos	28,000
Norvegijos	35,000
Švedijos	50,000
Danijos	80,000
Anglijos	43,000
Holandijos	50,000
Belgijos	100,000
Prancūzijos	1,300,000
Šveicarijos	21,000
Italijos	2,250,000
Vokietijos (Vakarų Zonoj)	380,000
Vokietijos (Sovietų Zonoj)	1,570,000
Čekoslovakijos	1,000,000
Lenkijos	400,000
Austrijos	138,000
Vengrijos	650,000
Jugoslavijos	1,100,000
Rumunijos	500,000
Bulgarijos	480,000
Graikijos	400,000
Albanijos	50,000
Islandijos	1,000

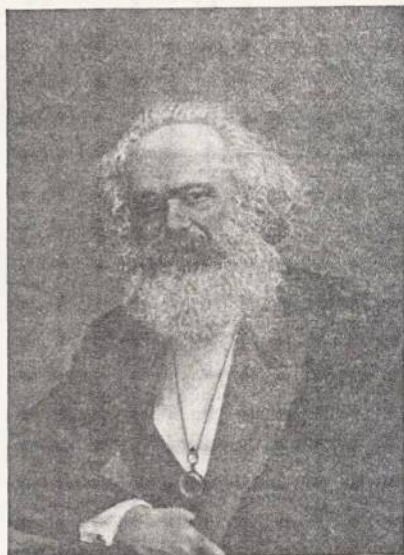
Šie skaičiai, žinoma, toli gražu nepasako visos istorijos. Jie neparodo milijonų ir milijonų žmonių, kurie komunistų partijoms nepriklauso, bet joms pritaria, jų programas palaiko ir joms padeda kovoti kapitalizmą. Jie nieko nepasako apie komunistų įtaką masinėse darbo žmonių organizacijose — darbo unionuose, vartotojų kooperatyvuose, jaunimo ir moterų sambūriuose ir t.t. Bet jau ir ši, kad ir ne pilna, komunistinių partijų narių skaitlinė puikiai pavaizduoja marksizmo pasaulinį pobūdį.

II

“Komunistų Manifeste” labai suglaustoje formoje randame nuosaikiai išdėstytą marksizmo filosofiją. Todėl nors praktiškiesiems jame patiekti darbo žmonių politinės partijos rei-

kalavimai, natūralu, yra seniai pasenę, filosofiniai-teoretiniai suformalavimai ir šiandien tebesudaro mokslinio socializmo bei marksizmo pagrindus. Apie tai čia ir pakalbėsime.

“Visos iki šiol buvusios visuomenės istorija yra klasių kovų istorija,” skaitome pat pradžioje “Manifesto.” Čia, žinoma, autoriai kalba apie raštuose mus pasiekusią istoriją. Šiandien mums yra žinoma, jog primityvio komunizmo visuomenėje nebuvo klasių, todėl negalėjo būti nė klasių kovų. Tik primityviškam komunizmui sugriuvus visuomenė suskilo į klases ir nuo to laiko jau visa istorija buvo klasių kovos istorija.

MARKSAS

Kur yra klasės, žinoma, ten turi būti ir jų kova. “Manifesto” autoriai nurodo, kad “prispaudėjas ir prispauštasis visuomet ėjo viens prieš kitą ir nuolat vedė tai atvirą, tai slaptą kovą, kuri kaskart baigdavosi arba revoliuciniu visos visuomenės pakeitimu, arba bendru kovojančių klasių žuvimu.”

Mūsų kapitalistinėje gdynėje padėtis ta

pati. "Išaugusi ant feodalizmo gadinės griuvėsių dabartinė buržuazinė visuomenė nepa-
naukino klasių prieštaravimų," sako "Mani-
festas." "Vieton senųjų, ji pastatė tik naujas
klases, naujas sprespaudos sąlygas, naujus ko-
vos būdus."

Skirtumas bus tik tame, kad buržuazinėje
gadinėje klasinis pasidalinimas daug ryškes-
nis, daug paprastesnis, daug suprantamesnis.
Todėl ir klasių kova daug aštresnė. Šiandien
pasidalinimas tarpe moderniškio fabriko dar-
bininkų ir savininko labai daug, aiški, ski-
riasi nuo pasidalinimo tarpe senųjų laikų ver-
gų ir jų savininko, arba gizelių ir jų meiste-
rio. Mūsų gadinėje ir pasižymi tuo, kad "ji
padarė aiškesnius klasių prieštaravimus."
Mūsų "visa visuomenė kaskart vis labiau ir
labiau skyla į dvi dideles, priešingas stovyk-
las, į dvi dideles, griežtai priešingas viena ki-
tai klases: buržuaziją ir proletariatą."

Kalbant apie šių dienų Ameriką, tasai vi-
suomenės suskildimo procesas yra pasiekęs
aukščiausį laipsnį. Čia mes turime vienoje
pusėje dešėtus milijonų proletarų-darbinin-
kų, kitose pusėje milijonų fabrikų savinin-
kus-samdytojus.

Klasių kovos teorija yra vienas marksizmo
kertinių akmenų. Mūsų gadinės klasių kova
tegi baigtis tuo patim, kuo baigėsi klasių
kovos kitose gadinėse. Dar prieš šimtą metų
marksistai nurodė, kad "ginklas, kuriuo bur-
žuazija nuvertė feodalizmą, dabar nukrypsta
prieš pačią buržuaziją." Dar daugiau: "bur-
žuazija ne tik nukalė ginklą, kuris jai mirtį
neša; ji pagimdė ir žmones, kurie kovos tuo
ginklu — dabartinius darbininkus, proletar-
us."

Tikru genijališkumu prieš šimtą metų
Marksas ir Engelsas nušvietė moderniškio-
sios darbininkų klasės augimo ir vystymosi
kelius. Jau tada jie nurodė, kad "pramonei
besivystant ne vien skaičium daugėja prole-
tariatas; jis susitelkia į dideles mases, jo jė-
gos auga ir jis vis labiau jas jaučia." Jie bu-
riasi į milžiniškas masines organizacijas. Pa-
imkime Amerikos darbo unių judėjimą. Pen-
kiolika milijonų darbininkų, organizuotų į dar-
bo unių!

"Visi iki šiol buvusieji judėjimai, tai buvo
mažumos judėjimai arba ėjo mažumų nau-
dai," sako "Manifestas." "Proletariato gi ju-

dėjimas yra savarankus milžiniškos daugu-
mos judėjimas milžiniškos daugumos nau-
dai..."

"Manifeste" užtikiname tikrai pranašiską
apibudinimą liaudies skurdėjimo ir buržuazi-
jos nepajėgumo toliau pasaulį valdyti. Šian-
dien, kai girdime iš visų buržuazinio pasau-
lio kampų galingus alkanųjų balsus ir bur-
žuazijos šaukimą prieš komunizmo pavojų,
sekamas "Manifeste" pareiškimas skamba
taip, tartum būtų dabar parašytas. "Dabarti-
nis darbininkas," sako "Manifestas," "vieto-
je to, kad pramonei progresuojant pakilti,
smunka vis žemiau ir žemiau savo klasės gy-
venimo sąlygų. Darbininkas pasidaro skur-
džium, ir skurdas vystosi dar greičiau, negu
gyventojų skaičius ir turtai. Iš to aišku doro-
si, kad buržuazija nebetinka ilgiau pasilikti
viešpataujanti visuomenės klase ir užkarti
visai visuomenei savo klasės gyvenimo sąly-
gas, kaip reguliuojantį įstatymą. Ji netinka
viešpatauti, kadangi ji nepajėgia užtikrinti
gyvenimą savo vergui dargi jo vergijoje, ka-
dangi ji priversta yra leisti jam sumukti ligi
tokios padėties, kuomet ji pati turi jį maitin-
ti, vietoj to, kad jis ją maitintų. Visuomenė
nubėgali ilgiau gyventi jai viešpataujant, tai
yra, buržuazijos gyvenimas nebesutaikomas
daugiau su visuomene." tuo būdu, "jos žuvi-
mas ir proletariato laimėjimas yra neišvengia-
mas."

Prieš šimtą metų ta drąsia "Manifesto" au-
torių pranašystė tikėjo tik nedidelis būrelis
žmonių, kurie spietėsi aplinkui Komunistų
Sąjungai. Šiandien ja tiki milijonai ir dešė-
tai milijonų. Tai tiki dar ir todėl, kad savo
akimis mato. Didžioji socialistinė šalis, ku-
rioje su buržuazijos viešpatavimu apsidirba
lygiai prieš trisdešimt metų, yra puikiausiu
įrodymu šios marksizmo filosofijos teisingu-
mo. Buržuazijos viešpatavimo dienų baigima-
sis Lenkijoje, Jugoslavijoje, Čechoslovakijoje,
Vengrijoje, Bulgarijoje, Rumunijoje ir Alba-
nijoje toliau paremia šią genijališką marksiz-
mo mintį. Milžiniškos marksistų partijos Fran-
cūzijoje ir Italijoje yra buržuazijos duokas-
iai tose šalyse. Galimas daiktas, kad nereikės
nė ištiso kito šimtmečio, kai žmonija apie ka-
pitalizmą tekalbės tiktai tiek, kiek šiandien
kalba apie feodalizmą. Kapitalizmo likučių,
tiesa, dar bus gal ir už šimto metų, kaip šian-
dien dar užiname feodalizmo likučių Azijoje

ir net Amerikos pietinėse valstijose, bet visam pasaulyje dominuojanti santvarka tikrai jau bus socializmas-komunizmas.

III

Kalbant apie šimtmetinę "Komunizmo Manifestui" sukaktį, reikia turėti mintyje jame išdėstytos teorijos praktiškąjį pritaikymą mūsų gdynėje. Marksizmas nėra dogma tik smegenų mankštinimui. Marksizmas yra darbo žmonių mokslas išsilaisvinimui iš kapitalizmo ir susikūrimui tokios santvarkos, kurioje nebebus žmogaus išnaudojimo žmogumi. Tikrieji marksistai neatskiria savo teorijos nuo savo darbų ir nepadžiauna jos ant lentynos šventadieniškam pasigrožėjimui. Jų teorija yra jiems veiklai kelrodis. Tai geriausiai įrodė didžioji Spalių Revoliucija. Tai buvo pirma mlžinišku mastu marksizmo dėsniais pravesta revoliucija. Leninas ir Stalinas buvo marksizmo teorijos įkūnytojai praktikoje. Tiksliai tuo faktu galima išaiškinti tos revoliucijos pilną pasisekimą. Tiksliai marksistų vadovaujama didžioji šalis galėjo išeiti nugalėtoja didžiausių sunkumų ir baisiausių pavojų.

"Proletariatas... negali pasikelti, negali išsitiesti, neišsprogdinges viso anstato tų sluoksnių, kurie sudaro oficialiąją visuomenę," sako "Manifestas." Tai reiškia, kad proletarinė revoliucija negali sustoti pusiaukelyje. Didžioji proletarinė rusų revoliucija, vadovaujama marksistų, "susprogdino visą senąjį anstatą."

Marksizmas moko, kad "pirmasai žingsnis darbininkų revoliucijoje — tai proletariato pakėlimas į viešpataujančiąją klasę, demokratijos iškovojoimas." Nors, palyginti, Rusijos proletariatas nebuvo per daug skaitlingas prieš trisdešimt metų, bet kaip vienintelė tikrai revoliucinė klasė, kuri, kaip sako "Manifestas," "savo rankose neša ateitį," laimėjęs darbo valstiečių talką, drąsiai ėjo prie iškovojoimo demokratijos, tapo viešpataujančiąja klase. Ypatingu atsidavimu Leninas studijavo šį marksizmo dėsnių apie proletarinę valstybę. Vėliau tą savo supratimą Leninas išdėstė knygoje "Valstybė ir Revoliucija." Jis parodė, kad negali darbininkai pasiimti senąją valstybę, kaip tokią, ir panaudoti savo reikalų vedimui ant rytojaus po revoliucijos. Jos vieton turi pakilti naujos formos valstybė, kurioje proletariatas yra viešpataujančioji klasė ir aplinkui save apvienija visus kitus darbo luo-

mus, pirmoje vietoje darbo valstiečius ir darbo inteligentus.

Atėmus iš senosios, viešpataujančiosios klasės, galią, pasiskelbus viešpataujančiąją klasę, darbininkų klasę pirmu sykiu atsistoja visos visuomenės priešakin ir jai vadovauja gana ilgą ir sunkią procesą senąją santvarką pakeisti nauja santvarka. "Manifestas" nurodo, kad "darbininkų klasė savo politinį viešpatavimą panaudos tam, kad žingsnis po žingsnio išplesti iš buržuazijos visą kapitalą, kad

ENGELSAS

visus gamybos įrankius sucentralizuoti valstybės rankose, vadinasi, darbininkų klasės, organizuotos kaip viešpataujančioji klasė, ir kaip galint greičiau padidinti gaminamųjų jėgų masę." Ir čia vėl mes matėme, kaip, vadovaujama marksistinės bolševikų partijos, naujoji tarybinė valstybė, arba viešpataujančioji darbininkų klasė, ėmėsi darbo išvesti šalį iš pokarinės ir porevoliucinės suirutės ir pakelti krašto gamybą. Tai buvo pasekmingai atlikta formoje penkmetinių planų. Išaugo mlžiniškos pramonės ir iš atsilikusios caristinės ša-

lies pakilo moderniška, galinga, pažangi pramoninė šalis. Visa tai dabar jau tik istorija, bet kokia neapsakomai svarbi ir pamokinanti istorija!

IV

Toliau marksizmas moko, kad darbininkų klasės valstybė pati savaime nėra tikslas. Kaip kiekviena valstybė, taip proletarinė valstybė, turi aiškų klasinį pobūdį. Ji įpajėgina darbininkų klasę atlikti savo tikrąją misiją. O kas tokia toji misija?

Valstybė nėra amžinas dalykas. Valstybė yra pereinamasis dalykas. Tai aiškiai išdėstyta ir "Komunistų Manifeste." Darbininkų klasė savo politinį viešpatavimą panaudaus perorganizavimui visos visuomenės, panaikinimui žmogaus išnaudojimo žmogumi, tai yra, panaikinimui senosios kapitalistinės santvarkos ir įkūrimui naujosios — komunistinės.

"Kuomet, plėtojimuisi bečiant," skaitome "Manifeste," "pranyks tas klasių skirtumas ir visa gamyba susikuops rankose kolektyvan suėjusių žmonių, tada visuomeninė valdžia nustos savo politinio pobūdžio. Politinė valdžia, tikrąja to žodžio prasme, yra organizuota vienos klasės valdžia spaudimui kitos klasės. Jei proletariatas, bekovodamas prieš buržuaziją, būtinai susivienija į klasę, jei per revoliuciją padaro save viešpataujantiąja klase ir kaip viešpataujantiąja klasę, varu panaikina senuosius gamybos santykius, tai kartu su šiais gamybos santykiais jis panaikina klasių priešingumo buvimo sąlygas, likviduoja klasės apskritai, o sykiu su tuomi ir savo paties viešpatavimą kaip klasės.

"Senosios buržuazinės visuomenės su jos klasėmis ir klasių priešingumais vietą užima asociacija, kurioje laisvas kiekvieno išsivystymas yra sąlyga laisvam visų išsivystymui."

Tai jau reiškia komunizmą, kuriame nebėra klasių ir jų priešingumų, nebėra politinės valstybės kaip klasinio įrankio. Marksizmas moko, kad šitaip, palaipsniui, pati valstybė išnyksta, išgaista!

Netenka čia apsigauti ir aiškinti, kad Tarybų Sąjungoje dar gana toli nuo pilno komunizmo. Joje mes randame socializmą, kaip pirmąjį komunizmo laipsnį. Procesą linkui komunizmo labai sutrukdė Antrasis Pasaulinis Karas, atnešdamas kraštui neapsakomą

sunaikinimą ir kančias. Dabar ims visą penkmetį tik medžiaginių karo paliktų žaizdų užsigydymui.

V

Ne pro šalį čia bus, kalbant apie "Komunistų Manifesto" pasirodymą, prisiminti apie pačius komunistus. Tai svarbu ypač dabar, kai vėl, kaip anais senais Markso ir Engelo laikais Europoje, kaip laikais tuoju po Pirmojo Pasaulinio Karo Amerikoje, įėjus yra madon gaudinimas komunizmo šmėkla, o komunistai perstatomi pikčiausiais sutvėrimais.

Komunistai "neturi jokių reikalų, skirtingų nuo viso proletariato reikalų," skaitome "Komunistų Manifeste."

"Komunistai skiriasi nuo kitų proletarinų partijų vien tuomi, kad jie, iš vienos pusės, įvairių tautų darbininkų kovoje pirmon vieton pastato ir gina bendruosius, nuo tautybės nepriklausomus, visų darbininkų reikalus; iš kitos pusės, tuomi kad jie įvairiuose besiplėtojimo laipsniuose, kuriuos pereina kova tarpe darbininkų ir buržuazijos, visuomet gina viso judėjimo reikalus pilnumoje.

"Komunistai, tuo būdu, yra praktikoje labiausiai pasiryžusi, vis pirmyn besiveržianti visų kraštų darbininkų partijų dalis, o teorijos atžvilgiu jie tur prieš likusiąją darbininkų masę tą pirmenybę, kad jie permato darbininkų judėjimo sąlygas, eigą ir bendruosius rezultatus.

"Artimiausias komunistų tikslas yra tas pat, kaip ir visų darbininkų partijų: darbininkų suorganizavimas į klasę, buržuazijos viešpatavimo nugriovimas, darbininkų užkariavimas politinės valdžios.

"Teoretiniai komunistų dėsniai nieku būdu nerymo ant idėjų, ant principų, kuriuos būtų išgalvojęs arba atpūstos iš kitų kraštų. Visos pastangos šių dienų komunistus padaryti "Kremliaus agentais" yra absurdas. Keli desėtkai tūkstančių amerikiečių, kurie sudaro Amerikos Komunistų Partiją, yra "Kremliaus agentai!" Milijonas Francūzijos komunistų, arba, milijonai Italijos komunistų yra "Kremliaus agentai!" Tie, kurie taip tvirtina, aišku, patys tam netiki.

Marksizmas yra pasaulinė fenomeno. Kai daugelyje šalių apie organizuotą marksistų (komunistų) sąjungą dar niekas nė nesapnavo, Jungtinėse Valstijose jau gyvavo veiklios marksistų grupės formoje komunistinių klubų. Kai prieš Amerikos Civilinį Karą dar nebuvo gimęs Republikonų Partija, kuri šandien skaito garbe būti Wall Stryto finansinio kapitalo ir stambiojo biznio agentūra, jau gyvavo marksistų organizacija. Organizuoti marksistai jau veikliai dalyvavo Civilinio Karo įvykiuose ir ginklų ir žodžių padėjo šiaurinėms valstijoms karą laimėti. Tad ar ne absurdas kalbėti, kad Amerikos marksistai yra svetimos žemės padaras, kad jų skelbiamos idėjos yra atneštos iš kitur? Turi teisę, kas nori, atmesti marksizmą, bet niekas neturi teisės primesti jam neturėjimo šaknų Amerikos istorijoje.

Buvo laikai, tuojau po didžiosios Amerikos revoliucijos, kuomet visos Europos valdančiosios klasės kiekvieną žmonių sąjungą už laisvę ir gyvenimą skelbdavo iš Amerikos atgabentų padarų, o visus kovotojus prieš išnaudojimą ir despotizmą apšaukdavo Washingtono ir Jeffersono agentais. Panašiai šandien kiekvieną Amerikos darbo žmonių pasipriešinimą despotizmui ir išnaudojimui valdančioji klasė vadina svetimu padaru ir visus kovotojus bando perstatyti "Stalino agentais."

Tarpe Amerikos revoliucijos 1776 ir šių dienų prabėgo gražus laikotarpis, pasikeitė klasės ir klasiniai santykiai ne tik Europoje, bet ir Amerikoje, bet kapitalistinių valdančiųjų klasių ir partijų giesmė pasiliko ta pati. Jos negali leisti žmonėms suprasti, kad kova už laisvę, už gyvenimą gali būti kilus iš jų pačių ir kad ji vedama jų naudai. Kaip ilgai joms seksis Amerikos žmonių daugumą išlaikyti tokiame supratime, kad marksizmas yra svetimos žemės padaras ir jiems svetimas, taip ilgai joms seksis viešpatuoti.

Amerikos marksizmo istorija graži ir garbinga. Pirmutiniai marksizmo diegai Amerikoje pradėjo pasirodyti su pribuvimu Markso draugo ir kolegos Joseph Weydemeyer 1851 metais. Tai buvo dar beveik visos dešėtos metų prieš Civilinį Karą. Apie Weydemeyer tuojau susispietė būrelis revoliucinių vokiečių imigrantų ir pradėjo organizuoti į politinius komunistų klubus. Kaip marksistas, Wey-

demeyer jau tada Amerikos darbininkų problemą pastatė teisingai. Jis teigė, kad darbininkams neužtenka industrinės kovos ir organizacijos, kad jie turi taip pat įsitraukti į politines kovas, būti visapusiškais piliečiais ir privalo apart savo greitųjų, asmeninių, kasdieninių reikalų, rūpintis ir viso krašto reikalais. Amerikos darbininkų didžiausia nelaimė per visą istoriją buvo tame, kad jie savo daugumoje nepriėmė marksistinio požiūrio.

LENINAS

Pasekmėje to Amerikos darbininkų judėjimas išsivystė siauras, vienpusiškas, nepajėgus, darbo unijos dygo, augo ir žlugo kaip grynai ekonominės organizacijos. Jos tapo aukomis didžiųjų kapitalistinių partijų. Kiekvieną marksistų bandymą ekonomines organizacijas panaudoti taip pat politinėms kovoms jos atmesdavo, kaip iš svetur įgabentą ir Amerikos darbininkų klasei pavojingą ideologiją. Reikia pabrėžti, kad mūsų darbo unijos savo daugumoje iš tos buržuazinės vergijos tebėra nepasiliuosavusios iki šiai dienai.

(Tęsia ant 143 pusl.)

Tarybų Sąjungai Trisdešimt Metų

J. GASIŪNAS

Niekad nebus nugalėta ta tauta, kurios darbininkai ir valstiečiai savo dauguma sužinojo, pajuto ir pamatė, jog jie gina savo, Tarybinę valdžią—darbo žmonių valdžią, kad jie gina tą reikalingą, kurio laimėjimas jiems ir jų vaikams užtikrins galimybę naudotis visomis kultūros gėrybėmis, visais žmogaus darbo kūrinių (LENINAS).

Šiomet sukanka lygiai 30 metų nuo didžiosios Spalių Revoliucijos, kuri sunaikino klerenskinę dvarponių, buožių ir bankininkų valdžią ir sukūrė darbo žmonių valdžią. Šiomet Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjunga ir jos prieteliai iškilmingai mini tos sukakties jubiliejų.

Tarybinė respublika per 30 metų išaugo į milžiną, į socialistinį milžiną, kuris apima visą pasaulio šeštadalį. Tarybų Sąjunga šiandien yra palikusi užpakalyje didžiąsias Europos valstybes ir jau stovi greta Jungtinių Valstijų. Nugalėjusi charistines liekanas, kontrrevoliuciją, užsienio intervenciją, badmetį, šimtmetinį atsilikimą visose gyvenimo srityse, hitlerinį užpuolimą, sunaikinusi fašistinius užpuolikus, šiuo metu tarybinė respublika smarkiais žuoliais eina pirmyn.

BROLIŠKA TAUTŲ SĄJUNGA

Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjunga yra federatyviais ryšiais apjungusi šešioliką savistovių respublikų, kurios bendrai sudaro brolišką tautų sąryšį. Išsipildo, taigi, Lenino žodžiai, pasakyti pirmaisiais tarybų respublikos metais.

“Mums rūpi laisvai susidariusi tautų sąjunga, — tada sakė Leninas, — tokia sąjunga, kuri nė mažiausia neleistų vienai tautai skriausti kitos, — tokia sąjunga, kuri remtųsi pilniausiu pasitikėjimu, aiškiu broliškos vienybės nusimanymu, pilna santaika iš geros valios.”

Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungą sudaro sekamos respublikos:

Rusijos Federatyvė Tarybų Socialistinė

Respublika, su 109,278,000 gyventojų.

Kazachijos Tarybų Socialistinė Respublika, su 6,145,000 gyv.

Ukrainos Respublika—38,960,000.

Kirgizų Respublika—apie 1,500,000.

Uzbekų Respublika virš 6,000,000.

Tadžikų Respublika—1,500,000.

Baltgudijos Respublika—virš 10,000,000.

Azerbaidžano Respublika—virš 3,000,000.

Gruzijos Respublika—3,500,000.

Latvijos Respublika—arti 2,000,000.

Lietuvos Respublika—virš 3,000,000.

Moldavijos Respublika—3,500,000.

Estijos Respublika—arti 1,500,000.

Turkmenijos Respublika—1,500,000.

Karelo-Suomių Respublika—500,000.

Armėnijos Respublika—virš 1,000,000.

Bendras Tarybų Sąjungos gyventojų skaičius siekia arti dviejų šimtų milijonų gyventojų, apima virš devynių milijonų ketvirtainių mylių žemės plotą.

NEREGETAS ŽMONIŲ PASIAUKOJIMAS TĖVYNEI

Tarybų Sąjungos priešai visada nedakainavo naujosios valstybės tvirtumo. Kai tarybinė valdžia įsisteigė lapkričio 7 d. 1917 m., priešai pranašavo jai mirtį į kelias savaites, paskui į kelis mėnesius, pagaliau į kelis metus. Jie ruošė konspiracijas, kontrrevoliucijas ir intervencijas, kad tik greičiau sunaikinti tarybinę santvarką. Bet viskas niekais nuėjo. Tarybų liaudis visas kliūtis nugalėjo.

Didžiausias pasimojimas sunaikinti tarybinę santvarką buvo padarytas 1941 metais, kai Hitlerio militarinės jėgos padarė barbarišką užpuolimą. Bet ir šis pasikėsinimas buvo sudaužytas ir visos fašistų jėgos sunaikintos. Tarybinė liaudis laimėjo todėl, kaip rusų rašytojas Fadiejėvas nurodo, kad:

a) “mūsų liaudis gina savo tarybinę tėvynę, savo socialistinę tėvynę”;

b) “karas dėl mūsų socialistinės tėvynės susiliejo su mūsų tautų kova dėl nacionalinės nepriklausomybės, valstybinio savarankiškumo ir laisvės prieš hitlerinius pavergėjus”;

c) “mes šiame kare vykdome didžią išdavimo misiją visų vokiškojo fašizmo pavergtų tautų atžvilgiu”.

Šešiolika respublikų kaip vienas kūnas ta-

da stojo apsigyniman. Tarybų Sąjungos liaudis, giliausiu patriotizmu persiėmusi, vieninai kovojo ir tokiu būdu pergale atsiekė. Ir ji turėjo už ką kovoti.

“Mūsų šalyje žmogus neišnaudoja žmogaus, — rašo Fadiejėvas, — Mūsų šalyje visiems laikams padarytas galas tautiniams vaidams; tarybinė valstybė sukurta tautų draugystės ir broliškumo pagrindu. Mes sukūrėme kolektyvinių ūkių santvarką, atnešėme į kaimą techniką, kultūrą, socializmą; mes įvedėme visuotinį švietimą šalyje; mūsų stachanovininiai išmoka priešakinės technikos; vyras ir moteris pas mus lygiateisiai.”

APŠVIETA TARYBŲ SĄJUNGOJE.

Viena svarbiųjų priežasčių, dėlko bėgyje 30 metų TSRS padarė daugiau pažangos, negu tūlos kapitalistinės šalys per visą šimtmetį, yra tame, kad tarybinė valdžia atidare darbo žmonėms duris į apšvietą, į mokslą.

Prieš revoliuciją caristinėje Rusijoje buvo viso 859 laikraščiai su 2,700,000 skaitytojų. Apie 75 nuošimčiai visų gyventojų buvo bemoksliai, beraščiai.

Kas kita prie tarybų valdžios, 1945 metais Tarybų Sąjungoje išeidinėjo virš 9,000 įvairių laikraščių 80 kalbų, kurių bendras tiražas siekė 40 milijonų kopijų. Vien tik Maskvos “Pravda” ir “Izvestijos” turi po porą milijonų skaitytojų. Beraštiškumas beveik visai išnaukintas.

Nežiūrint to, kad hitlerininkai sunaikino 86,000 mokyklų, mokslo srityje šiuo metu didelės pažangos padaryta. Vaikų darželių, kuriuose pirmieji mokslo žingsniai daromi, dabar yra pusantro milijono. Pradinėse mokyklose mokosi virš 32 milijonai vaikų. 600,000 studentų mokosi 772 universitetuose. Taipgi yra daug amatų mokyklų.

Knygynų yra virš 250,000. Knygynuose randasi pusantro biliono įvairių knygų. Liaudies apšvietai tarybų valdžia visada skiria didesnę pinigų sumas.

Senovinio atsilikimo likvidavimo uždavinį išsprendė, rašo Fadiejėvas, “laisvosios tarybinės tautos... kurios sukūrė galingą ir laisvą, priešakinę pramoninę techniką ir išvystytą žemės ūkiu pagrįstą socialistinę valstybę—pačią priešakinę valstybę pagal savo valstybinę politinę santvarką ir kultūros bei švietimo srityje.”

Karo metu rašydamas A. Fadiejėvas nurodė sekamą tarp Tarybų Sąjungos ir Vokietijos žmonių skirtumą:

“Tuo metu, kai TSRS tautos su rusų tauta priešakyje, sukūrė nepriklausomą, daugiautę ir apsišvietusią tarybinę valstybę, vokiečių tauta buvo pavergta, apnuodyta, ištvirkinta pačios reakcingiausios istorijoje jėgos—vokiškojo fašizmo. Negalima, žinoma, maišyti išvien vokiečių tautos ir vokiečių fašizmo. Bet faktas lieka faktu: vokiečių tauta yra fašizmo pavergta bei ištvirkyta ir pasireiškia kaip pikčiausias kitų tautų engėjas ir pavergėjas.”

MIRTINAS FAŠIZMO PRIESAS.

Tarybų Sąjunga buvo pirmutinė šalis neatlaidžiai kovojanti prieš fašizmą, kuris po pirmojo pasaulinio karo pradėjo kelti savo juodą galvą Europoje. Kuomet kitos šalys vienokiu ar kitokiu būdu padėjo Mussoliniui Italijoje, Horthy Vengrijoje, vėliau Hitleriui Vokietijoje, dar vėliau Franco Ispanijoje, Tarybų Sąjunga visada buvo su tų kraštų demokratiniiais žmonėmis, kovojančiais prieš fašistines diktatūras.

Kad sulaikyti imperialistinius Hitlerio, Mussolinio ir Hirohito žygius, Tarybų Sąjunga siūlė kolektyvę visų demokratinių kraštų sutartį. Įstojusi į Tautų Lygą, įnai reikalavo pastoti kelią Japonijai veržtis į Chiniją, sulaikyti Mussolinio žygius Ethiopijoje, padėti Ispanijos respublikai apsiginti nuo vadinųjų ir išlaukinių fašistų puolimo. Buvo nurodyta, jog šie fašistų žygiai traukia visą pasaulį į naują karą. Kitų kraštų valdovai, tačiau, neprisidėjo prie bendro veikimo prieš fašistinius žygius.

Toks demokratinių kraštų nesutarimas bendrai veikti, aišku, padrąsino Hitlerį, Mussolinį ir Hirohito, atidarė jiems kelią maršuoti pirmyn Europoje, Afrikoje ir Azijoje. Munchio sutartis paspartino Hitlerio žygius prieš Čekoslovakiją, Lenkiją ir kitas šalis. Tokiu būdu užsikūrė antrojo pasaulinio karo liepsna.

BANDO KARĄ SULAIKYTI.

Pačioje pradžioje Tarybų Sąjunga bandė karą sulaikyti, kad jis nesipleistų, kad viso pasaulio neapimtų. Bet tos pastangos nedavė pageidaujamo pasekmių. Fašistinio karo liep-

snos persimetē i Balkanus ir pagaliau Hitleris užpuolė Tarybų Sąjungą. Tarybų Sąjungos žmonės, kurie labiausia karo neapkenčia, fašistų užpuolimu buvo priversti gintis ir kariauti tol, iki fašizmas buvo sutriuškintas visuose karo frontuose.

Karo metu Tarybų Sąjunga, Jungtinės Amerikos Valstijos ir Anglija sutartinai veikė. Rooseveltas ir Stalinas dėjo visas pastangas palaikyti trijų didžiųjų valstybių vienybę. Teherano, Jaltos ir Potsdamo sutartys tai liudija. Tos sutartys garantuoja pasauliui pastovią taiką ir demokratinių kraštų bendrą veikimą. Pasekoje to susikūrė Jungtinės Tautos. Pasekoje to pasirašyta sutartys su Suomija, Italija, Vengrija, Rumunija ir Bulgarija, kurios karo metu padėjo Hitleriui. Pasekoje to minėtos priešiškos šalyse panaikintas fašizmas ir padėta susikurti demokratinėms valdžioms.

Su Vokietija, Japonija ir Korejos klausimu dar nesusitarta. Nesusitarta tik todėl, kad tarp didžiųjų valstybių santykiai paastrėjo.

KOVOJA KARO KURSTYTOJUS.

"Kova už taikias Tarybų Sąjungos vystymosi sąlygas yra tvirtai surišta su kova už bendrą taiką ir, tuo būdu, tvirtai surišta už įsteigimą broliškų santykių su kitomis tautomis," kadaise pasakė Tarybų Sąjungos užsienio reikalų ministras Molotovas.

Tarybų Sąjunga šiuo metu visais galimais būdais kovoja už taikos išlaikymą, už taikias sąlygas savo kraštą iš karo griuvėsių atstatyti ir kitiems nuo karo nukentėjusiems kraštams padėti.

Tarybų Sąjunga griežtai atmeta atominės bombos politiką, kuri veda pasaulį į naują karą. Tarybų Sąjunga reikalauja atominės bombas sunaikinti, ginklų kontrolę įvesti, visišką nusiginklavimą pravesti.

Tarybų Sąjungos delegacija pasmerkę naujo karo kurstytojus, kurie bando įtraukti Ameriką ir kitus kraštus karan prieš Tarybų Sąjungą ir rytų Europos liaudiškas šalis.

Tarybų Sąjunga nori, kad visos demokratinės valstybės kooperuotų, pastovią taiką palaikytų, karo sugriautiems kraštams atsistatytų padėti ir laisvą, gervūvišką gyvenimą pasiektų.

To paties trokšta visi taiką ir laisvę mylį žmonės.

Savo Žemei Atiduosim Širdį

Kas praėjo, grįžti nebegali.
Praeities sutikti niekas neis.
Laimė parsikviesdinom į šalį
Purpurinės saulės tekiniais.

Nuteriotą tėviškę, kaip žiedą,
Mes prikelsim mostais ir darbais,
Rudeniniai vėjai tegul gieda
Apie tai, kad laimė nesibaigs.

Kas prie knygos, kas lauke prie plūgo
Stos darban tikėjimu giliu,—
Ne su tais, kurie savęs pabūgo,
Penkmečio žygiuosime keliu.

Ne su tais, kurie audroj nugirdę
Šlamant lapą, skundžias likimu,—
Savo žemei atiduosim širdį
Ir gyvensim josios plakimu.

Nuteriotą tėviškę, kaip žiedą,
Mes prikelsim mostais ir darbais,
Rudeniniai vėjai tegul gieda
Apie tai, kad laimė nesibaigs.

V. Valsiūnienė.

Baltijos Laisvės Daina

Baltijos Laisvės Daina.

Mano tėviškė ašarom sruvo,
Širdį vėrė didžiulė žaizda,
Bet nebėra, kas vakar dar buvo,
Praeitį nebegrįš kruvina!—
Vėl prie marių dainuoja lietuviai.

Baltija laisvės apsiaustu rėdos,
Švinta rytas laisvų vandenų.
Lietuva šiandien vėl pilnažiedė,
Ir prie jūros ir Vilniaus kalnų,
Krauna laimės ir džiugiesio žiedą.

Baigės kančios ir skriaudos Tėvynei,
Širdyje užsivėrė žaizda.
O dainelė, smagi sutartinė,
Nedainuota niekad, niekada,
Bręsta laimė lietuvio krūtinėj.

Jonas Lapašinskas.

STALINGRADO MŪŠIŲ SUKAKTUVĖM MINĖTI

DR. A. PETRIKA

"*Stalingrado Metai*" (The Year of Stalingrad), tai pavadinimas didžiulės knygos, kurią parašė anglų žurnalistas Aleksandras Werthas.* 1942 m. išėjo to paties autoriaus "Maskvos Karo Dienoraštis" (Moscow War Diary), o 1944 m. "Leningradas." Tai vis stambūs, objektingi kūrinių, kuriuose autorius teigiamai įvertina Tarybų Sąjungos žmonių pasiaukojimą savo krašto gynimui ir grobuonių nacių nugalėjimui. Neužilgo išeis jo dar kita knyga, kurioje bus nagrinėjama tasai T. S.-gos periodas, kurį ji išgyveno po lemiamo nacių sutruškinimo ties Stalingradu. Ši po-stalingradinį periodą svarbu pažinti daugeliu požiūrių, nes jame iškilo nemaža militarinių, ekonominių, politinių, psichologinių bei emocinių problemų, kurias ta šalis turėjo išspręsti. Reikia neužmiršti, kad po pergalingos Stalingrado kovos T. S.-ga tapo neginčijama karinė jėga, kad jos šaunioji armija pati viena sumušė iki tol nenugalėtas vokiečių gaujas, nustumė jas iki Vislos ir nužgiavo per Rumuniją, Vengriją, Austriją, Lenkiją bei Vokietiją, kol ant Elbės krantų susitiko su vakarinių alijantų armijom. Reikia tikėti, jog gerbiamas autorius mokės visa tai tinkamai išnagrinėti ir įvertinti.

Werthas "Stalingrado Metus" pradeda diene kronika, kai 1942 m. gegužės mėn. įsiai antrą kartą keliavo iš Anglijos per Islandiją į Murmanską su konvojum reikmenų T. S.-gai, aprašinėja didžiąją nacių ofensyvą 1942 m. vasarą Dono ir Volgos kryptim, žiauriasias Stalingrado kovas ir galutiną vokiečių maršalo von Pauluso armijos sumušimą bei 330,000 nacių likvidavimą. 1942-sius metus autorius

tiksliai pavadino Stalingrado Metais, nes tie metai buvo lemiami visai tolesnio karo eigai. Jie buvo neįkainuojamai svarbūs ne tik T. S.-gai, bet ir kitiems vakarų alijantams, Amerikai bei Anglijai ypatingai. 1941 m. žiemą Raudonoji Armija sulaukė nacių prie Maskvos vartų, tiesa. Tačiau šis taktinis laimėjimas *nebuvo* visam karui lemiamu laimėjimu, nes vokiečių armija *nebuvo* ten galutinai sumušta. Vokiečiai pasitraukė nuo Maskvos su dideliais nuostoliais, tačiau jie pasitraukė į iš anksto paruoštas pozicijas ir jas ilgai laikė. Gžackas, Ržėvas, Viazma, Smolenskas vis dar buvo vokiečių rankose. Iš šių didžiųjų strateginių pozicijų naciai galėjo bile kada vėl Maskvą pulti. Jei tik Voronežas ir Stalingradas būtų neatsilaikę, neišlikus būtų ir Maskva. Stalingrado laimėjimas *buvo lemiamas* visam tolesniam karui, nes po Stalingrado smūgių naciai jau *nebeatsigavo*: jie tik bėgo ir gynėsi! Taigi 1942 metus reikia itin gerai pažinti, norint suprasti visą padėties rimtumą, didžiąsias kovas, staigų vokiečių įsibriovimą į Kaukazą, Krymą, užgrobia Dono bei Volgos sričių ir galiausiai Stalingrado apgulimą. Svarbu pažinti T. S.-gos žmonių psichiką tais pavojingais traukimosi metais ir pasiruošimą tam milžiniškam kontr-ofensyvui, kuris ištaškė geriausias nacių karo jėgas ties Stalingradu ir paruošė galutinai pergalei kelią. 1943-44-45 m. laimėjimai, tai buvo *logiška Stalingrado pergalės paseka!*

Karo pradžia T. S.-gai buvo gana sunki: jos kariuomenė buvo nemobilizuota ir nelavinta, jai trūko ginklų, ypačiai didžiųjų tankų bei pirmiausių lėktuvų. Jos derlingiausi Ukrainos laukai buvo nenuvalyti ir prieš ugrobtį, jos pramonė vakaruose nacių nuniokota, o rytuose dar neefektinga. Šių tai priežasčių dėlei R. Armija 1941-42 m. žiemą *nepajėgė* nuvyti nacių toli nuo Maskvos ir davė jiems progą įsitvirtinti už 50 mylių Gžacko-Viazmos-Ržėvo trikampyje. 1942 metai T. S.-gai buvo didžiam ofensyvui pasiruošimo metai. Iš Anglijos ar Amerikos T. S.-ga tuomet dar maža ką gaudavo, nes Irano bei Sibiro-Alaskos keliai

*Aleksandras Werthas gimė 1901 m. Leningrade (Peterburge). Jo motina buvo anglė, o tėvas rusų inžinierius. Dėl tokios santuokos Aleksandras turėjo progos išmokti abi tėvų kalbas, kas jam, kaip karo korespondentui T. S.-goj, buvo nepavaldijama. Iki 17 m. amžiaus jaunas Aleksandras mokėsi Rusijoje ir daug su tėvu keliavo. 1917 m. jo tėvai išsikėlė gyventi Anglijon ir ten jų sūnus baigė aukštusius mokslus. Nuo 1929 m. Werthas buvo anglų spaudos korespondentu Paryžiuje. Francūzijai sukilus (1940 m.), Werthas buvo išsiųstas korespondentu į T. S.-ga, kurioje įsiai tuomet išbuvo apie metus laiko.

dar nebuvo išdirbti, o į Murmanską plaukia konvojai, dėl nepakankamos apsaugos, buvo žiauriai priešo puolami: tokių konvojų, bent pradžioj, 80% sąstato žūdavo. Patsai Murmanskas buvo kasdien iš oro bombarduojamas, nes jo pašonėje, Suomijoj ir Norvegijoj, naciai turėjo stiprias oro bazes. Archangelsko gi uostas, nors kiek ir saugesnis, veik pusę metų būna įšalęs.

1942 m. gegužės 26 d. T. S-gos spauda pranešė, jog su Anglija pasirašyta 20-ties metų draugingumo paktas ir, kas svarbiausia, būk vakarų alijantai žadėję tais metais atidaryti *antrijį karo frontą* Francijoj ar Belgijoj. Šiuodu faktų buvo sutikta dideliu entuziazmu visoj T. S-goj ir juodu turėjo didžios moralinės įtakos militarinėms ir civilinėms šalies pastangoms. Tačiau, kaip vėlesni įvykiai parodė, tai buvo tik mirażas: pažadėta patiesyta, netesėta negriešyta! Antrojo fronto atidarymą vakariniai alijantai vis atidėliojo, vis delsė, vis buvo "dar nepasiruošę." Kai kurie politiniai reakcininkai Amerikoje, o ypačiai Anglijoj, buvo tokiam frontui Europoje net *griežtai priešingi*, nes jie *nenorėjo*, kad T. S-ga išėitų nugalėtoja ir taptų didžiausia karinė jėga Europos kontinente. Tie reakcininkai norėjo, kad toj kovoj žlugtų ne tik Vokietija, jų konkurentė, bet ir, kas dar svarbiau,—visa T. Sajunga! Kai vakariniai alijantai šio savo pažado neištesėjo (antrojo fronto atžvilgiu), T. S-ga pradėjo jais nepasitikėti ir dažnai jiems tai prikaišioti. Santykiai tarp karo draugų dažnokai buvo nevisai draugiški... T. S-gos vadai teigė, jog karą būtų galima laimėti 1942 m., jeigu tik vakariniai alijantai išpildytų savo duotą pažadą! Tačiau tuo pažadu teko nusivilti ir vilties baigti karą greitai atsisakyti.

Vokiečiai 1942 m. vasaros ofensyvą pradėjo birželio pabaigoj Charkovo srityje. Jie paėmė svarbų geležinkelių centrą Kupianską ir grąsino Kursui. Už savaitės laiko jie veržėsi Belgorodo-Volčansko kryptim, o liepos pradžioj kovos ėjo jau Voronežo ir Stary-Oskol sektoriuje. Klausimas tuomet buvo toks: ar vokiečiai eis į šiaurę, ar į pietus? Ar jie prasiverš pro Voronežą ir lys į Centrinę Rusiją, užėis Maskvai (per Tambovą) iš rytų šono, ar eis į pietus bei pietryčius? Tačiau liepos 4 d. R. Armija juos ties Voronežu su-

laikė ir jie, negalėdami šio miesto paimti, po savaitės laiko pasuko į pietus bei pietryčius. Čia jiems pavyko išvystyti senąjį savo "blitzkrigą" ir jie smarkiai pasistūmė pirmyn. Pavojus R. Armijai buvo didelis, nes vokiečiai grąsino perkirsti ją į dvi dali ir abi pervaryti per Volgą. Tėvynė buvo pavojuje ir T. S-gos vadai to nuo savo žmonių neslėpė. Buvo mesta šūkis—įtempti visas jėgas tėvynės gynimui, visą galią atiduoti karo pastangoms ir neatsidėti "antrojo fronto" pažadais! Tokie stambūs rašytojai, kaip Ehrenburgas ir kiti, per "Raudonosios Žvaigždės" skiltis sušuko—*Suglausti gretas ir nė žingsnio atgal!* Simonovo poema "Lauk manęs" ir pjesė "Rusų žmonės" turėjo nepaprasto pasisekimo. "Ramiojo Dono" autorius Šolochovas parašė "Neapykantos Mokyklą," Vanda Vasilevska apysaką "Vaivorykštė," Aleksis Tolstojus "Mušk žvėrį," etc., kuriuose buvo raginami ne tik kariai, bet ir civiliniai žmonės visa siela *neapkęsti nacių ir mušti juos*, kaip pasiutusius šunis! Korneičuko pjesė "Frontas" (savikritika) taipgi buvo skirta vidinės moralės sustiprinimui. Vėliau, kai patys raudonarmiečiai pamatė sielą ir širdį veriančius vaizdus, rašytojams nereikėjo iš kapo vilkti kryžiuočių graučius vokiečių žiaurumui bei žvėriškumui įrodyti. Kas gali užmiršti skerdynes Maikopo, Charkovo, Orelo, Kijevo ar kaimo Pogorieloje (netoli Rževo), kurį naciai išlaikė 9 mėnesius? Ten kiekviena troba buvo sugriauta, žmonėms teko gyventi duobėse; pusė jų mirė badu! "Pasilinksminimui" naciai vertė 9-nių metų mergaitę nešti į kalną duo dideliu viedru vandens, o patys tuo metu šoko ir visaipt tyčiojosi iš jos silpnų pastangų! Partizanė Zoja Kosmodemianskaja (Petričovo kaime) naciai prikančinę pakorė. Tą patį jie padarė su komjaunuoliu Olegu Koševoi. Rusams *Zoja Kosmodemianskaja* yra tokia jau didvyrė, kaip lietuviams *Marija Melnikaitė*. Vydami vokiečius nuo Stalingrado, ties Vertiačij ūkiu (netoli Dono) rusai užėjo koncentracijos stovyklą, kurioje nelaivisiai raudonarmiečiai buvo nežmoniškai kankinami bei sistemačiai žudomi. Iš buvusių 89 vyrų rusai rado vos du dar pusgyvius; visi kiti buvo nukankinti—nupiaustytom ausim, nosim, išlupinėtom akim, etc., ar badu numarinti. Kankiniai buvo nepanašūs žmogui! Tačiau tai bu-

vo tik miniatūra tų žvėriškų skerdyklų, kurios buvo vėliau atrastos sadistų nacių užnugaryje: Majdanek, Oswęsim, Dachau ir kitur. Iš Kaukazo traukdamiesi naciai parodė itin pilniausį sužvėrėjimą. Kazokų mieste Morozovskoje jie suvarė į vieną pastatą daugybę civiliinių žmonių ir jį padegė. Aišku, kartu su pastatų sudegė ir jame esą žmonės! Kislovodske jie sušaudė daugybę mokslininkų ir šiaip apšviestiesnių žmonių, atsisakiusių jiems sandarbininkauti, o 2,000 žydų traukiniais išvežė į stepę ir ten visus sušaudė. Krasnodare daugybę angliakasių jie išžudė, o kitus deportavo į Vokietiją kotorginiams darbams.

1941 m. rudenį su 30 divizijų, 1,000 lėktuvų ir šimtais tankų pro Perekopo Siasaurį naciai įsibriovė Kryman ir manė tuoj paimiti karinio laivyno bazę Sevastopolį. Tačiau Sevastopolis išsilaikė 250 dienų ir tik sekamų metų liepos mėn. kapituliavo, kai žuvo kone visi jo gynėjai! Sevastopolio kovoj vokiečių-rumunų užmušta 60,000, sužeista 150,000. Gynėjų nuostoliai irgi buvo dideli: 11,500 užmuštų, 26,000 sužeistų.

1942 m. liepos mėn. pabaigoj vokiečiai paėmė Rostovą ir Novočerkaską. Skaitlingi jų daliniai pasiekė Doną ir ties Cimiliansku bei Kotelnikovo persikėlė per jį. Tik ties Kleckaja ir Serafimovičium raudonarmiečiai išsilaikė pietinėje Dono kilpos pusėje visą kampanijos laiką. Vokiečiai artinosi prie Stalingrado.* Padėtis buvo ne tik rimta, bet ir pavojinga. Raudonarmiečiams teko daugeliu atžvilgių persiorientuoti, patikrinti savo gretas, sustiprinti savitarpio drausmę, pakelti jos dalinių moralę ir tt. Tiesa, kad daugybė raudonarmiečių pasižymėjo nepaprasta drąsa, ištvėrme ir pasiaukojimu. Buvo atvejų, kai jauni gvardijos nariai, su granatų ryšuliu prie juostos, puolė po nacių tankais, kad juos sulaikyti. Tačiau ne visi piliečiai atitiko Zojos Kosmodemianskos lygį—radosi vienas kitas silpnavalis, sunkiu momentu apleidęs savo pozicijas. Rostovas—ir nemaža kitų miestų—būtų galėjęs išsilaikyti, jeigu jo gynimas būtų buvęs organizuotas taip gerai, kaip buvo Stalingrado, Maskvos, Leningrado, Sevas-

topolio, Tulos ir kitų pavyzdinių miestų. Jeigu būtų išsilaikęs Rostovas, būtų išlikę nenunikota derlingosios Kubanės lygumos ir šiaurės Kaukazas. Bet atsaikingi Rostovo vadai gynėjų neparuošė, vis dėlto, vis manė, jog naciai "jų nepasieks." O kai pasiekė—jie sumišo ir tuo sąmyšio naciai pasinaudojo. Už šį neapdairumą vėliau teko ne vienam savo galva atsakyti!

Buvo taipgi vietų, kur civiliniai užfrontės gyventojai bandė su okupantais "sugyventi," ar net jiems bendradarbiauti, kaip pav. Krymo totoriai (jie rėmė ir turkus rusų-turkų karo metu). Palankumo naciams rodė kai kurie Kaukazo muzulmanai ir neištikima buvo Saratovo vokiečių autonominė kolonija (apie 500,000 gyv.), įkurta dar Katrės Didėsės laikais. Dėl to teko juos iš tų strateginių vietų iškelti kitur. Pačioj R. Armijoj irgi reikėjo daryti tūlų reformų. Teko panaikinti tormazuojančią dvilybę vadovybę, užsilikusią dar iš civilinio karo laikų, kada buvusiais caristiniais karininkais ne visuomet buvo galima pasitikėti. Politiniam komisarui palikta rūpintis karių švietimu, moralės išlaikymu ir bendrai jų kultūrinimu, gi komandos klausimai pavesta išimtinai karininkų žinybai. Be to, pakelta karininkų galios bei pagarbos laipsnis, sustiprinta disciplina, grąžinta karininkams antpečiai bei aukso galionai ir įsteigta išimtinai jiems trys ordina: Kutuzovo, Suvorovo ir Aleksandro Nevskio. Kitaip sakant, atsišaukta į jų asmens garbę bei savigarbą ir įgrynai rusiškąjį patriotizmą. Eiliniams kariams, ir pasižymėjusiems civiliniams, taipgi nepašyškėta ordinų, medalių, žvaigždžių bei dekoracijų.*

Veikiančios karinės jėgos tuo metu buvo labai nelygios—ryški persvara nacių naudai. Dabar jau žinoma, jog į pietų frontą naciai buvo sutraukę apie 100 divizijų (suvirš 1,000,000 vyrų), kurių visas trečdalis buvo rūmunai ir italai. Dėl to, kad vakaruose (Francūzijoje) nebuvo atkingo fronto, tai į T. Sąjungos frontą naciai perkėlė iš ten dar 11 divizijų. Visas šios didžiulės armados trečdalis operavo Stalingrado kryptim. R. Armija pie-

*Stalingradas carų laikais buvo vadinamas Caricnū. Civilinio karo metu, nuo baltųjų Wrangelio-De-nikino gaujų jį apgynė Stalino organizuoti ir vedami partizanai. Stalino pagerbimui miestas pavadinta Stalingradu.

*1945 m. pradžioj T. S.-goj buvo 6,156,381 apdekoruotų asmenų už įvairius pasižymėjimus fronte bei užfrontė. Vėliau jų buvo ir daugiau. Daugiausiai taip pasižymėjusių buvo rusų—2,373,068. Karelių, latvių ir estų po 3,000, o moldavų ir lietuvių po 2,000.

tų fronte turėjo 22 divizijas, gi pačiame Stalingrade tik 40-45,000 karių.*

Rugs. 23 d. nacių bombanešiai pašėlusiai Stalingradą bombardavo. Miestas buvo apgriautas ir padegtas. Rugs. 26 d. ten prasidėjo tikroji kova. Iš pat pirmųjų kovos dienų buvo aišku, jog Stalingradas nebus antras Rostovas ar Paryžius, jog čia eis žūtbutinė kova iki galo! Kai kurie alijantų vadai spekuliuojo, jog Raudonoji Armija jau galutinai sumušta, kad ji jau nebeatsilaikys. Šiuo laiku Maskvoje lankėsi Anglijos premjeras Čiurčilas, kuris sapaliojo, būk anglo-amerikonai vis dar "nepasiruošę" antrajam Europos frontui. Tuo pat momentu iš T. S-gos išsiskubino ir lenkų armija, gen. Anderso vadovaujama. Tasai fašistuojantis generolas buvo "informacijos šaltinis" alijantams, kurie tikėjo jo melagingoms "pranašystėms," būk rusai jau esą "sumušti" ir todėl lenkai skubą apleisti "skęstantį laivą," kad tasai ir juos į dugną nenuštrauktų! Andersas samprotavo, būk jam esą lemta būti Lenkijos "išlaisvintoju," būk jisai, kaip didvyris, "pergalės sparnais" įlėks į Varšavą ir taps krašto diktatorium! Tačiau Andersui ir jo šalininkams teko skaudžiai nusivilti. Varšavos jie nė nepamatė ir suvis kiti vadaai organizavo lenkus, kurie greta R. Armijos kovojo už savo šalies laisvę ir tapo tuo branduoliu, apie kurį vėliau susikūrė Lenkijos valstybė.

Nuo rugsėjo (1942) pabaigos iki sekamų metų vasario pradžios Stalingradas buvo visapaulinio dėmesio centru; ta prasme jis pralenkė net Sevastopolį ir Leningradą. Naciai buvo pasiryžę paimti ne tik Stalingradą, bet ir Kaukazą su jo naftos šaltiniais. Tačiau jų ginklas sudužo atsimušęs į Mozdoko ir Stalingrado sienas! Kova pačiame Stalingrade ėjo už kiekvieną žemės metrą, už kiekvieną gatvę ar namą. Buvo tokių "fronto" vietų, kur vieną namo dalį laikė vokiečiai, kitą rusai. Didžiausį puolimą naciai pravedė spalio 14 d., kai jie pekliskos ugnies dėka užvaldė Mamajėvo kalvą ir miesto centrą, kai

jie net trijose vietose prasiveržė iki Volgos kranto. Ši jiems palanki padėtis davė galimybės apšaudyti rusų laivus bei valtis, gabenančius Volga reikmenis apgultiems Stalingrado gynėjams. Tokio intensyvaus puolimo nebūtų atmušusi nė jokia kita armija, kokį atlaikė raudonarmiečiai! Išstisas savaitės šaltyje, be miego, be poilsio, be vandens ir stiprinančio maisto jiems teko grumtis už kiekvieną žemės pėdą. Gen. Rodimcevo gvardiečiai ir pulkininko Gurtievo sibiriečiai žinojo, jog *nežiūrint kainos — Stalingradą išlaikyti reikia!* Stalingrado išlaikymas buvo būtinas ne tik vokiečių sumušimui, bet ir Mandžurijoje esančių japonų sudraudimui. Japonai buvo pasiryžę veržtis Sibiran, kai tik kapituolius Stalingradas. Tačiau abeji nusivylė!

R. Armija ne tik pajėgė sulaikyti vokiečius Stalingrade, bet dar nepastebimai sukoncentravo milžiniškas savo jėgas rytinėje Volgos pusėj bei apgulto miesto šiaurėj ir pietuose. Lapkričio 19 d. ji pradėjo abiejuose nacių fronto šonuose (tarp Dono kilpos ir Volgos) uraganišką ofensyvą ir mirties replēm užtvėrė 330,000 nacių Stalingrado srityje. Čia apgulėjai tapo patys apgulti! Sausio mėn. (1943) pabaigoj, kai buvo sutruškintos paskutinės maršalo von Pauluso gaujos, iš to skaičiaus liko tik 91,000 belaisvių-karių! Visi kiti buvo arba užmušti, ar mirę nuo šalčio, bado bei žaidų. Gruodžio mėn. pabaigoj gen. von Mannsteinas su šešiom mechanizuotom divizijom (iš Kotelnikovo sektoriaus) bandė apsupti Stalingrade nacius išlaisvinti, bet buvo sumuštas ir turėjo tekinas bėgti atgal!

Šitą milžinišką pergalę, nulėmusią visą tolesnę karo eigą, Raud. Armija laimėjo veik *išimtinai savais ginklais ir savom pastangom!* Šiame žygyje nebuvo nė vieno Amerikos sunkvežimio, "džypo," tankos ar patrankos (buvo vos keli anglų tankai; Amerikos lendlease) pagalba pasireiškė tik vėliau). Šio ofensyvo nepaprastas pasisekimas pakėlė ūpą ne tik R. Armijos karių, bet ir visų T. S-gos piliečių. Tarybų Sąjunga pasaulio akyse labai išliko! Į Komunistų Partiją 1942 m. įstojo 1,340,000 naujų narių, daugiausiai fronto karių.

Kad Stalingrado ofensyvas buvo nepaprastos svarbos rodo ir tai, jog jame dalyvavo suvirš 30 R. A-jos generolų, tarp jų tokie pasižymėję karo vadai (vėliau pakelti į marša-

*1942 m. vasarą naciai buvo sukoncentravę prieš R. Armiją 70% visos savo galios: 179 div. vokiečių, 22 div. rumunų, 14 div. suomių, 10 div. italų, 13 div. vengrų, 1 div. slavų ir 1 div. ispanų. Taigi viso 240 divizijų, suvirš 3,000,000 karių! Gi tuomet Afrikoje anglų generolas Montgomery kariavo tik prieš 4 div. vokiečių ir 11 div. italų. O vis tik kai kas tą Afrikos "džigitovką" vadino "Antruoju Frontu"!

lus), kaip Žukovas, Malinovskis, Tolbuchinas, Vasiljevskis, Rokosovskis, Voronovas, Navikovas, Vatutinas, Eremenko, Čuikovas, Rodimcevas ir kiti. Stalingrado ofensyvo pasisekimas turėjo įtakos ir kitiems frontams: 1943 m. vasario mėn. išlaisvinta Rostovas, Vorosilovgradas, Charkovas, Velikije-Luki, etc., o kovo mėn. likviduota Maskvai grąšinas trikampis—Gžackas-Rėvas-Viazma. Tą pačią žiemą pralaužta Leningrado apgūlimas, išlaisvinta Smolenskas, šiaurės Kaukazas, Kubanė ir tt.

Stalingrade įsitvirtinę oro transporto palaikomi, vokiečiai tūlose miesto dalyse dar ilgokai išsilaikė. Jie vis dar tikėjo, kad Hitleris juos "išlaisvins." Tačiau, galutinai sumušti, sausio pabaigoj jie pasidavė. Nelaisvėn pateko, be paties maršalo von Pauluso, 24 vokiečių generolai ir 2,500 aukštų karininkų. (Nacių spauda buvo paskelbusi, būk maršalas Paulus nusižudęs—jie, regimai, to geidė ir tikėjosi). Be to, R. Armijai teko šimtai lėktuvų, tūkstančiai tankų, desėtkai tūkstančių kulkosvaidžių bei patrankų, šimtai tūkstančių šautuvų, desėtkai tūkstančių sunkvežimių, motorciklų, 56 garvežiniai, 1,125 geležinkelio vagonų, 235 amunicijos sandėlių ir didžiuliai kiekiai kitokio grobio.

Po Stalingrado debaklio naciai jau nebeatsigavo. Juos visą laiką persekiojo, anot Hitlerio, "Stalingrado psichozė." Kai galiau 1945 m. Buvo atidaryta antrasai Europos frontas Francūzijoje, R. Armija jau buvo nacių nustumusi iki Vistulos-Varšavos, t. y., suvirš 1,000 mylių nuo Stalingrado! R. A-ja kovojo antrąją kovos fazę, galutinės pergalės fazę; išlikimo kovą ji jau buvo laimėjusi.

Prakišę ties Stalingradu, vokiečiai nesitvėrė pykčiu ir apnauda. Iki paskutinių kapituliacijos dienų jie gyvėsi, būk Stalingradas "tuoj būsiąs jų rankoj," o čia patiems teko lysti į maiš! Dėl šios tragedijos ir gėdos naciai paskelbė Vokietijai *trijų dienų gedulą*, o dešimtmėtinėse jų įsigaliojimo sukaktuvėse Hitleris su kalba visai nepasirodė.

Tai tokie buvo 1942 metai, tai tokia reikšminga buvo Stalingrado pergalė!

Tu Žinok!

Kai alyvos krūtinėj pražysta,
Ir kai snagės sutirpsta visai,
Ateitis žavia varsa nušvinta,
Saulei tekant kaip švinta rytai.

Susikaupus jėga įkainuoja
Vakarykščius kentėtus skausmus,—
Kai širdis didį kerštą pajunta,
Kas galėtų būti ramus?

Kas bekįlantį jausmą bandytų
Suvaldyti, apeiktį piktnum?
Išsioktų tasai juk ne vietoj,
Ir pačiam paliktų neramų.

Jei alyvos krūtinėj pražysta,
Jei suuosti gali jų kvapus,
Tai žinok—tavo laimė dar kyla,—
Tu nebėk į svajonės kapus!

Nori džiaugsmo? Tai pats jį ir tverkis,—
Niekas kitas tau jo nepaduos.
Tu žinok—naujas rytas ateina,—
Jį sutik, o tave—jis paguos!

Stasys Jasilionis.

Skamba Vėjuje

Skamba vėjuje gatvės ir sodai,
Lapų jūroj brendi ir dairais.
Tu visvien mums gražiausia atrodai,
Gintariniais rudens apdara.

Kietą grindinį išsprausė lietūs—
Mūsų žemei vėl saulės gana,—
Kai ir džiaugsmui ir dainai yra vietos,
Nepravirkdys širdies dargana.

Lapą skrendantį—liūdėsio paukštį,
Aš prakalbinti sodais einu,—
Jei diena kam pradėjo išaušti,
Neužtemdyt gaidom rudeny.

Ir netyčia pro šlamesį gelsvą,
Vėl gyvybę ateinant girdi,—
Savo žemę pasveikinti kels jie...
Ir pavasaris skamba širdy.

V. Valsiūnienė.

Tai Buvo prieš Dvidešimt Metų!

ROJUS MIZARA
(žiupsnelis atsiminimų)

I.

—Klept, klept, klept...—Pora bėrių lengva ristele tingiai kleptinėjo Buenos Aires miesto gatvėmis, ritmiškai kanopomis mušdami į asfaltą.

Purkšnojo skalsus lietus, Argentinai gerai pažįstamas svečias.

Buvo žiema. Vėlokas pavakaris. Atrodė tamsoka. Gatvėse žmonių judėjimas skystas, trafikos praretėjęs.

Pasiekęs Buenos Aires miesto uostą, galvojau tuojau sėsti į taksį, kuris kaip bematant nugalbės mane reikiamon vieton. Deja, miesto taksijų vairuotojai tą dieną buvo išėję streiką; tiesa, prie uosto matėsi keletas streiklaužių, bet juos negi samdysiesi.

Mano vežėjas buvo egiptietis, mokąs truptelį anglų kalbos,—šnekus ir draugiškas vyras, jau gerokai suargentinėjęs.

—Kaip toli iš čia Barracas rajonas?—klausiavau jį, kai pradėjome važiuoti.

—Barracas?—galvojo jis.—Pietiniame miesto šone, netoli Avellanedos, kurią upė skiria nuo metropolio. Taip, pietiniame miesto šone!...

—Gražus?...—dėl viso ko įterpia, tarsi tai būtų man svarbu.

—Niekio sau!... Iš tikrųjų, jame tik sykį atsitiktinai esu pasidairęs. Darbininkais apgyventas rajonas, senjor!... Pergražus jis negali būti.

Vyras minutei nutilo. Turbūt galvojo: "Patenkinau aš jį ar ne?"

Važiavome gerą valandą, bet ji man prasiilgo,—atrodė pusdienis.

Tai buvo pirmas mano kojos įkėlimas į "Pietų Paryžių," į Buenos Aires miestą, įkurtą prieš keturis šimtus metų.

Kalbėjau su mandagiu vyru apie daug ką: padėtį Argentinijoje, apie jo tėviškę, Egiptą, apie kraštą, iš kurio aš tik ką atvykau—Ameriką. Tačiau mano mintyje stovėjo kas kita: Kaip atrodys "Rytojaus" išleistuvė? Kaip ten draugai? Kaip teks dirbti? Ką rasiu, kaip gyvensiu,—nuo ko teks visas pradėti?

Laivas, kuriuo atplaukiau—"American Le-

gion"—skersuodamas La Platos žiotis pavėlavo dėl miglingo oro. Muitinėje taipgi prisiėjo ilgokai užtrukti.

Vėliau pasirodė: į priepilauką buvo atvykęs draugų būrys mane sutikti, bet jie nebuvo anksčiau išsiėmę iš laivo kompanijos raštinės specialaus leidimo prieiti arčiau laivo. Dėl to jie stovėjo izoliuoti už pertvaros ir mane, jei ir matė, iš tolo nepažino. Aš, nesitikėdamas, kad atvyks kas nors mane sutikti, nekreipiau į toliau ten stovinčiuosius dėmesio. Ir taip mes nesusitikome. Aš vykau sau, o laukėjai, nežinodami, kame dalykas, vyko kas sau tranvijais.

"Karieta" sustojo akmenimis grįstoje gatvėje, lietaus išplautoje. Sustojo ties nurodytu numeriu, kuris surasti vežėjui nebuvo lengva. Visur matėsi savotiška nykuma. Nedidukai nameliai, lietaus plakami, gužėjo prisiglaudę prie žemės, kaip vaikeliai prie motinos.

Užsimetęs ant nugaros mano "baksą," vežėjas vilko jį ilgoku, siauru vandenį pažlugušiu neapdengtą koridoriu. Aš ėjau iš paskos, nešdamasis savo rašomąją mašinėlę ir lengvesnius daiktus.

Pagaliau sustojome ties duralėmis ir įsiveržėme nediškin kiemelį.

Viename iš nedidelių kambarėlių buvo "Rytojaus" spaustuvė ir redakcija—viskas. Ji buvo užrakinta. Kitos durys buvo draugų Venskūnų buto, o dar kitos—Žigų.

—Ar negeriau, senjor, būtų buvę jums nors pirmai nakčiai apsisotiti viešbutyje?—nedrąsiai klausė vežėjas, dairydamasis ir laukdamas užmokėsčio.—Atvykusiam iš Niujorko, menu, bus nesmagu čia nakvoti...

Jis atyžiai pasižiūrėjo į mane, it apgailes-taudamas.

—Ne,—tariau.—Čia man bus geriau. Džiaugiuosi, kad laimingai vietą suradome.

—Si, si, senjor!—ir vežėjas grįžo savais keliais, taręs "adios!"

Lietus vis pylė. Keista nejaukuma gauė visą aplinką.

Grįžta iš priepilaukos ir mano laukėjų da-

lis, nusivile. Jie manė, būk aš kur nors būsiu „dingęs.“ Gal iš laivo manęs neišleido? Gal kas nors, sužinojęs, įskundė?... Visko jie tikėjosi, nors Argentinoje tuo metu buvo, pauginti, nors laisva—prezidentas Alvear tuomet stovėjo šalies priešakyje. Darbininkų judėjimas buvo nedaug tevaržomas. Komunistų Partija veikė pilnai legaliai ir atvirai.

—Sveikas, drauge!

—Sveiki, sveiki, draugai!...

Spaudžiamės rankas. Pirmas susitikimas ir koks jis malonus!

Staiga prieina prie manęs mažytė mergučukė,—sulyta, šlapia, išvargusi,—neša ji nedidelę gėlių puokštę ir įteikia man, nedrįsdama žodžio tarti.

Tai buvo Valentina Venskūnaitė,—šiuo metu gyvenanti Brooklyne—Nevinskienė. Draugė Venskūnienė ją buvo nusivežusi į prieplauką ir ten, belaukdama manęs su kitais, išstovėjo ilgas valandas, belaidydama tą gėlių puokštelę.

Keistas, šiltas jausmas nuteikia mane,—savotiško džiaugsmo jausmas, maloniai žmogų nustelbiąs.

Po žodžio kito, vykstame pas Undraičius, kurie gyveno Sarandi miestelyje, už Avallanedos. Vakarienė, pokalbiai, platesnės su draugais ir draugėmis pažintys.

Čia jau buvo susiję senieji veteranai-veikėjai ir jaunieji, neperseniai atvykę iš Lietuvos. Jiems svarbu, ką aš turiu pasakyti, bet man norisi klausytis jų.

Vakaras prabėgo nematomai.

Tokia buvo mano pirmoji pažintis su argentiniečiais.

II.

Prieš pirmąjį pasaulinį karą Argentinoje gyveno nedaug lietuvių, bet ir tie, kurie tik galėjo, bandė pasiekti Jungtines Valstijas. Tarp kitų ano meto argentiniečių, šiandien Jungtinėse Valstijose gyvena toki veikėjai, kaip A. J. Smitas (filadelfietis), Povilas Janūnas ir K. Čiurlis (bayoniečiai).

Gyveno tuomet Argentinoje ir vienas kitas lietuvis inteligentas,—tarp jų pats žymiausias: *Andrius Višteliauskas*—*Vištelius*, aušrininkas, žurnalistas, karštas lietuvininkas. Bet jis susirgo ten proto liga ir mirė ligoninėje.

Praūžus karo audroms, į Argentiną pradėjo vykti nauji būriai lietuvių tautos sūnų ir dukrų. Tarp jų buvo vienas kitas klasiniai

sąmoningas, apsišvietęs. Na, ir tuomet iškilo pas juos savo laikraščio, savos spaudos įsisteigimo idėja. Laikraštis įkurti—geras dalykas, bet jiems stokavo prityrusių darbininkų, kurie galėtų jį sutvarkyti, surinkti, redaguoti.

Parsikvietė jie mane, tikėdamiesi, jog aš padėsiu jiems ne tik laikraštį redaguoti, bet ir organizuoti, šviesti tūkstančius naujų atvykėlių.

Į Argentiną tuomet skaitlingai bėgo iš Lietuvos jauni žmonės—vyrai ir moterys. Vieni jų bėgo dėl nepakenčiamo giminėse ekonominio skurdo, kiti—dėl fašistinės reakcijos siautėjimo. Lietuvoje, atsiminkime, jau viešpatavo smetoninė klika. Buvo, aišku, ir paprastų avantiūristų, buvo ir smetoninių agentų padorių imigrantų eilėse, tačiau milžinišką imigrantų daugumą sudarė žmonės, iešką didesnio duonos kėsnio ir laisvesnio kampelio. Didelėje daugumoje naujieji atvykėliai buvo žali, analfabetai politikoje ir nekažin kaip aukštai stovį kultūroje.

Vadinasi, lietuviškas laikraštis čia buvo reikalingas, kaip duonėlė kasdieninė. Jis turėjo būti pažangus, anti-fašistinis, kad su jo pagalba, kad per jį būtų galima įskilti žmonėms anti-fašistinės dvasios kibirkštėlę. Laikraščio pageidavo ypačiai senesnieji lietuviai.

Nedidelė buvo laikraščio entuziastų grupelė, bet griežtai pasiryžusi. „Išleisime pirmą lietuvių laikraštį Pietų Amerikoje!...“ teigė jie.

Iki aš atvykau, „Rytojaus“ jau buvo išėję keliolika numerių. Prastai jie atrodė techniniai; silpnas buvo jų ir turinys.

Mane nustelbė spaustuvėlės biednumas. Ji mažytė. Raidės renkamos senoviskai—rankomis, o jų raidžių nuolat trūksta. Rodosi, galėtų visą spaustuvę susidėti į vieną gerą čemodaną ir išsinešti.

Draugai judėjimui atsidavę; jie darbštūs, duosnūs, bet neturtingi. Pesą gauti nebuvo lengva. Tačiau jų norai buvo geri, jų pasiryžimas—tvirtas. O tai bene pats didžiausias turtas!

Skaudų vaizdą matydavai sutikęs naujuosius imigrantus, kurių vieni atvykdavo tiesiai iš Lietuvos, kiti—iš Brazilijos, paragavę fazendose brazilų pyragų.

Kasdien ir kasdien galėdavai sutikti naujų veidų, dažnai blyškių, rūpesčiais apimtus.

Tačiau beveik kiekvienas jų būdavo „ponas“

ir tai paveikdavo į mane skaudžiau, kaip jų blyškūs veidai.

"Ponas," "ponia," "panelė" ieškosi bet kokio kad ir juodžiausio darbo, kadangi jie neturi duonos kšnelio. Ne viena "panelė" buvo priversta visokių sukčių užsiimti pačia negarbingiausia profesija.

Jie kalba išdidžiai, "iš aukšto," — kai kada savo kalbon įterpia tokių terminų, kurių jie patys nesupranta.

Nelengva prie tokių iš karto prieiti su spausdintu darbininkišku žodžiu: jiems juk pirmiausiai rūpi duonos šmotelis, pastogė, — darbas. Kitus viliojo ūmus poniško gyvenimo pasiekimas. Argi jiems Kaune nebuvo žadėtas čia rojus? Ne vienas jų buvo fašizmo nuodų paliestas. Tik menka atvykstančiųjų dalelė suprato tą neatmetamąją tiesą, kad jis ar ji, atvykęs į Argentina, turės sunkiai dirbti, o kad savo gyvenimą pagerinus, reikia šviestis, organizuotis ir palaikyti sava, darbininkiška spauda.

Dairiausi, galvojau, tariausi su vietos veikėjais, klausdamas jų nuomonės: kas daryti, kaip platesnio mosto darbas pradėti?

Mūsų darbų programa savaime išsirutuliojo tokia:

1. Tuojau pagerinti "Rytojų," padidinant jo formatą, patobulinant techniką ir turinį, kad laikraštis būtų patrauklus, kad jame nebūtų tuščių, keleiviškai-sauliškų kvailybių; kad jis būtų rimtas kolektyvinis Pietų Amerikos lietuvių žodis.

2. Fašizmas pasaulį kelia galvą, — Lietuvoje jis jau įsigalėjo; tuo būdu kreipti visas progresyvių lietuvių pajėgas fašizmui kovoti; skiepyti fašizmo neapykantą imigrantuose, traukiant juos iš po vietos konsulo (Skinkio) įtakos ir progresyvių anti-fašistinių judėjimų.

3. Ieškoti formų organizuotai masinei veiklai tarp lietuvių, — organizacijai, kuri apimtų ekonomines ir kultūrines jų gyvenimo pušes.

4. Lavinti veikėjų kadrus, be kurių negali būti rimto judėjimo; supažindinti juos su esminiais Markso-Lenino mokslo pagrindais; apšarvoti juos žiniomis, kad jie pajęgtų grumtis su priešu, kad jie turėtų ištvermės ir ryžtingumo atsilaikyti prieš bet kokias gyvenimo audras bei visuomeninius sukrėtimus; kad jie turėtų kompas vadovautis net ir klaidžiausioje aplinkoje ir pavojingiausioje valandoje.

Šitai pradėjome darbą.

"Rytojų" padidinome formatu, patobulinome; jo tiražas nuolat kilo ir kilo. Ilgainiui persikraustėme į erdvesnes patalpas Avellanedo, — pagerinome spaustuvę, dapirkdami raidžių ir kitų būtinų įrankių laikraščiui spausdinti.

Būdavo miela žiūrėti, kaip nuoširdžiai draugai kooperuoja. Ateis, jie tavęs paklaus, kas daryti, kaip daryti. Atspaudžius laikraštį, tuojau talkininkų būrys laukia, kad statytum prie ekspedicijos. Ir kaip bematant, laikraštis jau pašte! Talkon stojo daugiausiai tie, kurie per dieną fabrikuose sunkiai dirbo!

Dažnokai rengėme masinius mitingus — prakalbas. Kiekvienas mitingas didelis, skaitlingas publika, atydziai klausančia kiekvieno žodžio, tarto estradoje. Vargiai praėjo bent vienos prakalbos, kuriose nebūtų buvę renkamos "Rytojui" palaikyti aukos; visuomenė gausiai aukojo, — dalinosi gerieji žmonės pasukiniu pesu.

Man pačiam teko ne sykį važiuoti į kitus miestus: Beriso, Rosario, Cordoba (čia buvau tik sykį), Montevidėjų, — vis tai anti-fašistinės propagandos reikalais; vis tam, kad sutvirtintų progresyvių lietuvių gretas ir laikraštį.

Buenos Aires mieste įkūrėme vakarinę savivietos mokyklą, kurioje buvo studijuota keletas marksistinių veikalų; keletas dešimtų asmenų mokyklą nuolat lankė ir domėjosi tuo, kas buvo dėstoma.

Pakartodamas pabrėždavau draugams:

— Skaitykit, švieskitės! Švieskitės, skaitykite! Be to jūs nebūsite pasekmingi veikėjai; be to jūs nepajėgsite sukurti progresyvio anti-fašistinio judėjimo ir negalėsite jam vadovauti.

Buvo diskusuota, kalbėta apie vienos kitos brošiūros išleidimą, deja, techninės kliūtys stovėjo kelyje ir mes jų nebepajėgėme pašalinti.

Laikas bėgo lėktuvo greičiu ir nei nepajutau, kai prisiartinio mano išvykimo diena.

Išvykau, palikdamas eilę gerų draugų ir draugų, kurių joks laikotarpis iš mano minties neišdildys.

Bendras darbas, šiurkščiosios sąlygos suartina žmones, juo glaudžiau juos sudrauginamos!

III.

Prabėgo 20 metų.

Nebūčiau apie tai nei prisiminęs, jei Jonas Baltušninkas nebūtų paraginęs.

Daug vandens patiltėmis nubėgo, daug milžiniškos svarbos įvykių pasaulis išgyveno, — retas kitas kuris dvidešimtmetis taip buvo turtingas istoriniais įvykiais, kaip šis, kurį tik ką pergyvenome!

Išgyveno visko ir pažangieji Argentinos lietuviai, man juos palikus.

Paliekant man Argentiną, fašizmas tvirtėjo visoje eilėje pasaulio šalių.

Greta fašizmo kėlė savo galvą jo talkininkas „iš kairės“ — trockizmas. Argentinoje trockistų šaika jau tuomet buvo susiformavusi ir net leido savo savitrašį. Tai buvo trockizmo avangardas, kurį sudarė pašalintieji iš Argentinos Komunistų Partijos.

Argentinoje tuomet veikė dvi socialistų partijos, be to, buvo gajus anarcho-sindikalistų judėjimas.

Visa tai darė nemažai įtakos į tautines grupes.

Greta to, smetonininkai prakaituodami „dARBAVOSI“ prieš mūsų judėjimą; rytojiečių pasisekimai jiems neleido užmigti.

Priešo darbai nenuėjo visai už dyką: susirado jis vieną kitą tipą, politinį nedauglį mūsų judėjime ir išsivėdė, atstatydamas prieš rytojiečius. Tai buvo man apleidus Argentiną.

Aštrius smūgius kirto reakcija, iškilusi po smurtiškų perversmų šalies valdžioje. „Rytojus“ buvo uždarytas, spaustuė išpūstyta. Tūli mūsų veikėjai suimti, įkalinti ir ilgai kankinti kalėjimuose; tūli, pasilikę „laisvėje“, veikė palėpėje, o kiti, nusigandę, pasitraukė, — kai kurie laikinai, o kiti — visam.

Nuostoliai buvo dideli. Tūli draugai sumokėjo dideles sumas savo sveikata ir laisvės keliems metams netekimu.

Tačiau priešas negalėjo per daug džiaugtis. Kai tik reakcija atlėžo, buvusieji rytojiečiai

padėjo leisti „Momentą.“ Po tūlos pertraukos — jie leidžia „Vienybę.“

Po didelių, skaudžių smūgių pažangus Argentinos lietuvių judėjimas ir vėl atsistojo ant kojų, sutvirtėjo ir jų leidžiamoji „Vienybė“ — yra įdomus, gražus, patrauklus ir turiningas laikraštis. Prie jo redagavimo stovi toki draugai, kaip Antanas Kisieliū, J. Januška, Danielius Jakubonis ir kiti, — sugabūs, moką vartoti plunksną, moką oriento tuotis politiniais ir visuomeniniais klausimais.

Ne visus nūnai stovinčius pažangiojo Argentinos lietuvių judėjimo priešakyje draugus asmeniniai pažįstu. Tūli jų, veikiausiai, gal dar nebuvo Argentinoj, kai aš ten gyvenau; kiti, kurie ir buvo atvykę, gal tuomet dar „ponais“ vadinosi. Nesistebėčiau, jei taip būtų buvę.

Užtenka to, kad šiandien pažangus Argentinos lietuvių judėjimas turi gerus veikėjų kadrus; turi užsigrūdinusį pasišventėlių; turi sugabių žurnalistų; turi vieną ypačiai gabų, talentingą poetą — *Biedną* (Juozą Klimavičių). Jaunimą taipgi šviečia, auklėja progresyvoje dvasioje ir skiria jam specialų „Vienybės“ skyrių, kurį jaunimas užpildo savo raštais. Išsiauklėjo sugabių scenos mėgėjų-artistų.

Visa tai džiugina kiekvieną padorų žmogų. Anuo metu viso to net skaisčiausioje saulės šviesoje nebūtum suradęs!

Ne rožėmis, tačiau, klotas jų kelias. Kas žino nūdieninę padėtį Pietų Amerikoje — nereikalingas aiškinimų.

Būdamas Argentinoje, daviau judėjimui visą, ką turėjau geriausio. Nežinau, ar mano pastangos padėjo kiek tiek jam augti ir tvirtėti, bet žinau vieną: pažangus lietuvių darbo žmonių judėjimas Argentinoje savo egzaminą išlaikė ir tai mane ir visus, kuriems rūpi kova dėl šviesesnio liaudžiai rytojaus, gražiai nuteikia!

DABARTINĖ AMERIKOS UŽSIENIO POLITIKA

D. M. SOLOMSKAS

I

Prezidentas Harry S. Truman 1947 metų balandžio 5 d. sakė, kad Jungtinės Valstijos praves „pozityvę akciją“ linkui tų tautų, „kurių laisvę susidarys pavojaus dėl spaudimo iš lauko pusės.“

Kovo 12 d. jis pasiūlė, kad Kongresas paskirtų \$400,000,000 pagalbai Graikijos ir Turkijos, nes, girdi, jų nepriklausomybei „sudaro pavojų užsienio spaudimas.“

Spauda ir valstybės vadai tą poziciją pavadinę „Trumano Doktrina.“ Trumanas pasakė, kad 1823 metais paskelbtąjį „Monroe Doktrina“ jau nebetinka. Jo nuomone, nesvarbu, kurioje pasaulio dalyje eina politinė kova, ji sudaro Jungtinėms Valstijoms pavojų ir todėl Amerika privalo joje dalyvauti.

„Monroe Doktrina“ buvo paskelbta prieš Europos valstybių veržimąsi į Ameriką. Tada buvo paskelbta, kad „Amerika priklauso amerikiečiams,“ kad Jungtinės Valstijos kovos prieš kitų kontinentų veržimąsi į Ameriką, bet ir Amerika nesikiš į kitų kontinentų reikalus.

„Trumano Doktrina“ reiškia atsisakymą nuo „Monroe Doktrinos“ principo—nesikišti į kitų šalių vidaus reikalus. Ji reiškia, kad Jungtinių Valstijų vadai pasiima galią aukščiausio teisėjo pasaulyje spręsti tarptautinius klausimus — vienų šalių tvarką užgirti, kitų atmesti. Pagal „Trumano Doktriną“ yra apsilenkama ir su Jungtinių Tautų organizacija, kaip tai jau buvo padaryta Graikijos, Turkijos ir Kinijos klausimais, ir pasiūlant Marshallo Planą Europai.

Aišku, kad mūsų pagalba Graikijoje vadinama klasei yra palaikymas reakcinės vyriausybės prieš Graikijos liaudį. Pagalba Turkijai yra padėrinimas jai nesiskaityti su jos kaimynų teisingais reikalavimais, kad ir Bosforo, Dardanellų klausime.

Skaitydamas Amerikos spaudą, gauni įspūdį, kad Amerikos kapitalo gyvybiški reikalai bus paliesti, jeigu Irano liaudis panorės pakeisti savo šalyje valdžią. Tas pats su Arabija, Prancūzija, Italija ir Artimaisiais Rytai, kur Jungtinių Valstijų karo laivynas apsirūpina gazolinu.

Jungtinių Valstijų karo laivyno „vizitai“ į Turkijos, Graikijos, Italijos ir kitų šalių prielankas yra rodymas karo galybės ir viešai pasakoma, kad tai taikoma prieš mūsų karo taktininkę — Tarybų Sąjungą. Anti-komunistinė kovos vėliava, šūkiškai ir obalsiai visiems primena „Anti-Kominterno“ šūkius ir obalsius, kuriais dangstėsi hitleriška Vokietija, fašistinė Italija ir agresyvi Japonija.

Jungtinių Valstijų karinės misijos yra Graikijoje, Turkijoje, Islandijoje, Irane, Arabijoje, Chinijoje ir kitose šalyse. Jų vadovystėje įrengiami karo orlaivynai laukai, karo laivynai bazės. Tos misijos rūpinasi tų šalių „nepriklausomybe,“ modernizuoja ir ginkluoja armijas, lavina milicijas. Prezidentas Trumanas pareiškė, kad tos misijos parinks tų šalių piliečius, kurie bus mokinami, kaip vesti naminius reikalus, palaikyti tvarką, ir t.t.

Ką gi tokia politika turi bendro su senąja Amerikos „Monroe Doktrina“? Atrodo, kad nieko! Buvęs mūsų valstybės sekretoriaus pagalbininkas Mr. Dean Acheson, kovo 12 d. spaudos korespondentams pareiškė, kad „Trumano Doktrina“ padalina pasaulį į du logerius.

„Valdžios, kurios yra komunistų įtakoje, sudaro pavojų Jungtinėms Valstijoms,“ sakė jis. Tik po to, kaip tuli kongresmanai ir spauda pradėjo statyti klausimą, ar tokis jo pareiškimas nėra lygus karo apskelbimui Tarybų Sąjungai, Acheson „pataisė,“ kad jis turėjęs mintyje tik Graikiją ir Turkiją. Betgi pavarymas komunistų iš valdžių Prancūzijoje ir Italijoje pagal Amerikos reikalavimą ir pagalba generolui Chiang Kai-shekui kare prieš liaudies demokratiją bei nuolatiniai protestai prieš demokratiškas liaudies vyriausybės Rytų Europoje ir Balkanuose parodo, kad Dean Acheson žinojo, ką pradžioje sakė.

Kokia gi buvo seniau Jungtinių Valstijų užsieninė politika? Dar 1793 m. prezidentas Thomas Jefferson ją apibūdino:

„Mes negalime atimti kitoms tautomis tos teisės, ant kurios rymo mūsų pačių valdžia, — kad kiekviena tauta gali tvarkytis bile formoje, kuri jai patinka, ji keičia tą valdžios formą pagal savo pageidavimą ir gali palaikyti

santykius su užsienio valstybėmis per tokius valstybinius organus, kokius ta tauta laiko tinkamiausiais, bus tai karalius, konventas, seimas, komitetas, prezidentas, arba kas kitokio, pagal pačios tos tautos pasirinkimą."

Šios užsienio politikos Jungtinės Valstijos laikėsi nuo Amerikos Revoliucijos dienų, nuo prezidento Jurgio Washingtono iki mirties prezidento Franklino Roosevelto, su maža išimtimi, kada 1920-1923 metais republikonai tą politiką bandė pakeisti. Kaip galima siųsti į šalį (Graikiją) už tūkstančių mylių šimtų milijonų dolerių vertės ginklų, amunicijos, taipgi karo specialistus ir sakyti, kad mes "nesikišame į tos šalies vidaus reikalus"?

II

Kame glūdi priežastis tokio politikos pasikeitimo? Jungtinės Valstijos yra didelis ir gamtiniai turtingas kraštas, su aukštai išvystyta industrija. Nuo karinių užpuolimų mūsų šalį apsaugo didžūriai.

Nuo Amerikos Revoliucijos iki Antrojo Pasaulinio Karo amerikinis kapitalas augo ir bujojo naminėje rinkoje. Dar 1928-1929 metais Amerikos išvežimai į užsienius sudarė tik 10 nuosimčių gamybos, kas reikėd du kart mažiau, kaip tada buvo Vokietijos arba Anglijos išvežimų. Tada dar Amerikos kapitalistai galėjo nepaisyti Europos, Azijos ir Afrikos rinkų. Jie galėjo kalbėti, kad "Amerika priklauso amerikiečiams," kad ne jų reikalas, kas kitose pasaulio dalyse darosi. Viešpatavo izoliacijos politika, kuri atvedė net prie to, kad Jungtinių Valstijų Kongresas neužgyrė Versalio taikos konferencijos ir Amerika nepriklausė prie Tautų Lygos, net nuo Tarptautinio Tribunalo atsirubežiavo.

Kas kita yra dabar. Antrasis Pasaulinis Karas, kuris taip baisiai nuteriojo Europą, didelius plotus Azijos ir Afrikos, visai nepalietė Amerikos. Čia nebuvo numesta nė viena bomba į miestus, nebuvo miestų išgriovimo, transporto nuteriojimo. Priešingai, laike karo Amerikoje ne vien pirmiau buvę fabrikai dirbo pilnais garais, bet buvo tūkstančiai naujų pastatyta. 1943 metais stambiųjų kompanijų pelnai siekė \$52,000,000,000. Karo laiku Jungtinių Valstijų gamyba davė \$25,000,000,000 vertės gaminių daugiau, kaip taikos laiku. Karo pabaigoje darbininkų ir esamų karo tarnyboje žmonių skaičius pasiekė 63,000,000, ar-

ba 20,000,000 daugiau, kaip "gerlaikio" laikais.

Karas pasibaigė. Nepaisant didelio apsiginklavimo ir kitų ginklavimo, vis-vien karinių fabriku gamyba sumažėjo. Kas belieka daryti Amerikos kapitalistams, kur dėti bent 20,000,000 darbininkų? Kas daryti, kad išvengus nedarbo?

Velionis prezidentas Rooseveltas siūlė programą, pagal kurią Jungtinės Valstijos per kelis metus po karo turėjo teikti karo nuteriotoms šalims Amerikos gaminių kreditan, kol tos šalys atsigaus ir galės pasipirkti reikmenų. Bet Trumanas tą politiką atmetė. Net duonos atsisakyta duoti toms šalims, kur komunistai yra valdžioje.

Kas lieka daryti? Lieka užvaldyti pasaulį, pastatyti tokias valdžias, kurios gvarantuotų ne vien rinką Amerikos tavorams, bet ir užtikrintų saugumą įdėjimui Amerikos kapitalo —statyti fabrikus, dirbtuves, praveisti geležkelius, įtaisyti kasyklas, nesibijant, kad tų šalių liaudis tą nacjonalizuos.

Amerikos Nacjonalė Planavimo Komisija apskaičiavo, kad karo sugriautų šalių atstatymui reikėtų bent \$200,000,000,000 ir pusę tos sumos galėtų įdėti Jungtinių Valstijų kapitalistai. Bet tas galima padaryti tik tokiame atsitikime, jeigu tų šalių valdžiose nebus komunistų, jeigu tos šalys atsisakys nuo nacjonalizacijos stambių fabriku ir kitų įmonių.

Kad Amerikoje fabrikai dirbtų, kad nebūtų nedarbo, tai reikia kuo plačiausiai atidaryti duris į pasaulį Amerikos tavorams. Bet Wall Stryto milijonieriai veliui tavorų kitoms šalims neduos. Reikia, kad Chinijoje, Graikijoje, Turkijoje, Italijoje, Francūzijoje ir kitur būtų tokios valdžios, kurios "savo gera valia" ir "noru" sutiktų su Amerikos politika, kad suteiktų (užstatytų už tavorus) Wall Stryto milijonieriams savo šalyje anglies, geležies, vario ir kitokias kasyklas, žibalo laukus, miškus ir kitokius turtus, kas tik Amerikos kapitalistų akyse turės vertę, už ką jie sutiktų suteikti toms šalims reikalingų tavorų. Reikia ir Marshallo Plano, pagal kurį turi būti nusakyta, ką kuri šalis gali pati pasigaminti ir kas jai nevalia gaminti.

Bet čia ponai susiduria su tų šalių žmonėmis, kurie geriau sutinka sunkiai verstis, sunkiai dirbti, bet savo šalies ir jos turto neati-duoti užstatyman.

Wall Stryto žurnalas "Business Week" atvirai šaukia: "Visi apsaikivimai, kad po karo Chinija bus plati mūsų rinka, yra tušti." Kodėl? Todėl, kad, pagal jų supratimą, Trumanas dar permažai kovoja prieš komunistus Kinijoje. Žurnalas toliau rašo: "Jeigu Washingtonas nesugebės išvystyti agresyvių politikos Kinijoje, tiesiog karu nepalaikys generolo Chiang Kai-sheko, tai... ten nebus Amerikos prekybai normalių sąlygų."

Tokios politikos Wall Stryto milijonieriai reikalauja Kinijoje, tokios jie laikosi ir linki kitų šalių. Sena Amerikos politika, paskelbta Thomo Jeffersono, kad nesikišti į kitų šalių vidaus reikalus, jau nebetinka šių dienų Amerikos kapitalizmui.

Aišku, kada Amerika veda karą prieš komunistus kitose šalyse, kada už šimtus milijonų dolerių teikia ginklų Graikijos reakcijai "kovai prieš komunistus," kada suteikia paskolas Italijai ir Francūzijai tik ant tų sąlygų, kad ten iš valdžios bus pavyrėti komunistai, tai negali būti kitokios politikos ir namieje. Amerikoje yra tokia baisi kampanija prieš komunistus, "raudonuosius," darbo unijas, progresyvius, demokratijos draugus, kokios dar niekada pirmą nebuvo. Velionis Rooseveltas tą nutatė, kada jis 1944 metų sausio 11 d. rašė savo atsikreipime į Kongreso narius:

"Jeigu reakcija galės plėstis, jeigu pasikartos istorija ir mes grįšime prie taip vadinamos 1920 metų padėties, tai galime tikrai pasakyti, kad, nepaisant mūsų pergalės karo lauke, mes nusilenksime fašizmo dvasiai pas save namie."

Rooseveltas neapsiriko. Visi matome, kokia viešpatauja istorija prieš komunistus, "neišikimus," darbo unijas ir demokratinę liaudį. Visi suprantame, ką reiškia Tafto-Hartley įstatymas. Visiems demokratijos priešininkams yra aišku, prie ko veda Neamerikinės Veiklos Komiteto žygiai. Ką gi reiškia prezidento Trumano įsakymas ištirinti 2,300,000 valdiškų darbininkų ir šimtų jų jau išmetimas iš darbo?

III

Mūsų šalies valdžioje ir diplomatijoje žymią vietą užima militaristai. "Kieta politika" ir "atominės bombos politika," tai yra jų politika. Apsiginklavimui 1947 metais yra pa-

skirta dvylika kartų daugiau pinigų, kaip buvo išleidžiama pirmą Antrą Pasaulinio Karo.

Mr. H. Baldwin rašo: "Pamatinė idėja mūsų karinės politikos turi būti—užpuolimo strategija, tokia karo jėgų suorganizavimas, kad kirsti triuškinantį smūgį bile priešininkui." (Harper's Magazine, May, 1946).

Spauda ir radijo komentatoriai viešai skelbia "Amerikos amžių"—"Pax-America," kuriame Amerikos valia ir žodis turi būti kitoms šalims įstatymas. Fultono mieste Churchillo pasakyta kalba už Anglijos-Amerikos sąjungą karui prieš Tarybų Sąjungą ir kitas liaudies demokratines respublikas nėra pripuolamas dalykas. Reikia atminti, kad į Fulton, kartu su Churchill, važiuojo prezidentas Trumanas. Churchill paskelbtas planas, kad pasaulyje turi viešpatauti "anglo-saksai," nėra atidalinamas nuo "Trumano Doktrinos."

Bet "anglo-saksų" viešpatavimo politika, tai nėra Amerikos liaudies politika. Pavyzdžiui, Trumano pasiūlymas suteikti Graikijai ir Turkijai \$400,000,000 karinės pagalbos "kovai prieš komunistus" praėjo Kongrese labai sunkiai. Net prezidento šalininkai sakė, kad tas pasiūlymas "pusiau suskaldė Jungtinių Valstijų visuomenę."

Kovo mėnesį įvykęs Roosevelto šalininkų suvažiavimas, kur dalyvavo 200 visuomenininkų, suorganizavo Progressive Citizens of America judėjimą ir išstojo prieš "Trumano Doktriną." Buvusio Roosevelto prietelio, viceprezidento H. Wallace išstojimai, maršrutai Europoje ir mūsų šalyje, didžiausi mitingai, kad pasiklausti jo kalbų, rodo, kad liaudis priešinga "Trumano Doktrinai." Ne vien Industriinių Organizacijų Kongreso (CIO) unijos, bet ir atskiri Amerikos Darbo Federacijos lokalai pasisakė prieš dabartinę Trumano politiką. Jaunimo, moterų, religinių organizacijų, negrų, mokslininkų ir kitokių suvažiavimai reikalauja draugiškesnių ir geresnių santykių su Tarybų Sąjunga, kaip naudingų abiem šalims.

Anglijoje, kur liaudis dar nespėjo užsigyti pereinamo karo žaizdas, kur dar daugybė miestų neatstatyta, kur liaudis geriau, kaip Amerikoje, supranta, kokį vaidmenį suvaidino Tarybų Sąjunga kovoje prieš bendrą priešą—Vokietiją, Italiją ir jų talkininkus—naujo karo šalininkai neturi pasisekimo. Ir Chur-

(Tąsa ant 137 pusl.)

SONETAI APIE PALANGĄ

J. PALEMONAS

KĄ BANGOS DAINAVO.

Vis pušys čia ošia, vis bangos čia šniokščia,
Jų paslapčią kalbą tik dainiai supranta.
Tas pasakas nuostabią Gintaro Kranto
Suprasti, pasekti visiems ašen trokščiau.

Šiandien man bangos ne pasaką sako,
Kaip deivė Jūraitė čia ašaras liejo,
Kaip. dailią Birutę Kęstutis mylėjo,
Kaip ponų vergijon lietuvius pateko...

Šiandieną šaunystės dainas uždainavo
Ir ošiančios pušys ir bangos žilgalvės,
Nes laisvę ir viltį lietuvius atgavo.

Šią džiaugsmo išaušusio dainą pagavo
Didi sutartinė tautos daugiagalvės:
Ji žengia į naują gyvenimą savo.

JŪRAITĖ GYVA IR KĖSTUTIS NEŽUVO.

Rimojo ties jūra kadaise Maironis,
Jam bangos prabilo senais padavimais.
Jūraitė, Kęstutį jamžinės rimais,
Jis liaudies gražias apdainavo svajones,

Kaip tolimos jos, nepasiekiamos buvo,
Perkūnas kaip gintaro rūmus sugriovė...
Lyg pasaką naują nūn seka tikrovė:
Jūraitė gyva ir Kęstutis nežuvo—

Tai Laisvė ir Darbas nūn susižadėjo
Ir amžių tai bus viena siela ir kūnas.
Mūs Liaudis, sutramdžiusi priešus—dykūnus,

Sau rūmą didingą statyti pradėjo
Ir laisvę ir darbą jo pagrindan dėjo—
To rūmo sugriauti nepajėgs joks perkūnas.

TAS VARDAS—PALANGA.

Toli kaj mus nubloškė banga
Tas vardas mums širdis karščiau vertė plakti,
Birželio priimdamas šurpiąją naktį.
Tas vardas, lydėjęs visur—Palanga.

Iš Volgos krantų, iš Oriolo laukų
Į vakarus žengė šios žemės kovūnai,
Per ugnį, pusnis nešė kerštą galiūnai
Už Lietuvą, Palangą, kraują vaikų.

Jei atpildo naciai sulaukė baisaus
Už kraujo pralietą lašelį kiekvieną,
Ir jeigu smagu Palangose šiandieną,
Daug saulės ir džiaugsmo ir juoko šviesaus,—
Mes laiminam vaisių to žygio drąsaus,
Mes laiminam Stalino Pergalės Dieną.
Palanga,
1947. VIII. 20-22.

Šermukšnėlė

Virš šlamančio rudenio šilo
Nutulstančių gulbių pulkai
Sukliko ir vėlei nutilo,
Ir šilas ir tu palikai...

Pavytumei šauksmą tą.—Veltui,—
Atsiliepė lapai seni,—
Kodėl taip anksti jie pagelto
Mąstai apie juos ir eini.

Dairais, o šermukšnė paraudus
Vis moja, kad grįžtumei tu,—
Praeivi, kam sielvartai graudūs,—
Juk aš pagirėliais raustu,

Nusiskinu purpuro šaką,
Jinai ir gaivi ir tyra,—
Jaučiu, mano žemėje teka,
Nauja raudonskrustė aušra.

Gelsvumo neberegį akys
Ir sielvarto medžių gilaus,
Tik noris paraudusių kekę
Prie virpančių lūpų priglaust.

Išnyksta ir rudenio godos,
Nebaugūs pabiurę takai,
Ir žengia pavasaris, rodos,
Ir rankose saulę laikai...

V. Valsiūnienė.

LIETUVIŲ LITERATŪROS UŽDAVINIAI

(Iš pranešimo Tarybų Lietuvos Mokslų Akademijos susirinkimui 1946 metų rugsėjo 10 d.)

PROF. KOSTAS KORSAKAS.

Kaip visose mūsų kultūrinio gyvenimo srityse, taip ir literatūros srityje penkmečio planas iškelia didžiulius uždavinius. Tų uždavinių, kiek galima, pilnesnis įgyvendinimas ypač svarbus lietuvių literatūros mokslo srityje, kur jaučiami ypatingai žymūs trūkumai. Ne tik tarybinis lietuvių literatūros mokslas, kuris, suprantama, dar jaunas, bet ir apskritai lietuvių literatūros praeities nušvietimas bei žymesniųjų literatūros reiškinių nagrinėjimas, neperdedant galima sakyti, daugeliu atžvilgių tebėra užuomazgos būvyje.

Kalbant apie lietuvių literatūros mokslo uždavinius penkmečio plane, iš tikrųjų tenka kalbėti apie esminius to mokslo reikalus visoje svarbiausiose mūsų literatūrinio gyvenimo srityse.

PROF. K. KORSAKAS

I.

Pirmutinis ir svarbiausias lietuvių literatūros mokslo uždavinys penkmečio plane — lietuvių literatūros istorijos paruošimas.

Tos negausios literatūros istorijos, kurias paliko mūsų buržuaziniai literatai, ne tik neduoda teisingo lietuvių literatūros raidos nušvietimo, bet neduoda nė pilno literatūrinės

praeities vaizdo, nes neapima ir nesužymi visu svarbesniųjų mūsų literatūros istorijos faktų. Lietuvių literatūros faktai jose nušviečiami buržuazijos interesų požiūriu. Lietuvių literatūros raida čia pateikiama kaip vientisas reiškinys, kaip apskritai lietuvių „tautinės sąmonės“ plėtojimosi atspindis. Klasių kova ir tos kovos lemiamas poveikis lietuvių literatūros raidai čia arba sąmoningai nutylimi, arba iš tos kovos teiškeliami ir tepabrėžiasi tik tie momentai, kurie naudingi lietuvių buržuazijai. Lietuvos darbo žmonių kova dėl savo teisių prieš ponus, kapitalistus ir išnaudotojus ir tos kovos atspindžiai lietuvių literatūroje turimose literatūros istorijose apeinami tyloomis arba priešišškai iškreipiami. Tose istorijose neatskleidžiamas pažangiųjų, revoliucinių idėjų vaidmuo mūsų literatūros raidoje, o primygtinai iškeliamos ir pabrėžiamos reakcinės idėjos: buržuazinis nacionalizmas ir klerikalizmas. Literatūrinių krypčių atžvilgiu tose istorijose dažnai neigiamai nušviečiamas realizmas, kaip pažangiausioji mūsų literatūros meninė srovė, o perdėtai keliami ir aukštunami romantizmas, estetizmas. Literatūros reiškiniai čia daugiausia nagrinėjami ir vertinami atsietai nuo visuomeninio ir politinio gyvenimo. Atskirų rašytojų reikšmė lietuvių literatūros raidai ir jų svaris mūsų literatūroje čia grubiai iškreipiami, neproporcingai iškeliant į pirmąsias vietas nacionalistinės ideologijos literatus, o pažangiosios krypties rašytojus nustumiant į antrąsias eiles.

Lietuvių literatūros istoriją šiandien tenka imtis nušviesti vieninteliai teisingu ir mokslisku požiūriu — marksistiniu požiūriu. Tik nušviesta socialistinės ideologijos požiūriu, lietuvių literatūros istorija atskleis tikruosius savo raidos variklius, kad klasių kova, tas pagrindinis klasinės visuomenės istorijos veiksnys, veikė ir lietuvių literatūros istorinį kelią. Kova tarp valdančiųjų, išnaudojančiųjų klasių bei luomų ir tarp pavergtųjų liaudies masių, tarp išnaudojamųjų darbo žmonių visą laiką, vienokiu ar kitokiu anspalviu ryškiai

atsispindi mūsų literatūroje. Toje klasių kovoje mūsų literatūra visada vaidino didesnę ar mažesnę vaidmenį, organizuodama skaitytojų sąmonę tų ar kitų klasinių interesų naudai, nušviesdama esmines gyvenimo puses vienos ar kitos visuomenės grupės požiūriu. Tikrasis naujoviškumas ir pažangumas visada žymėjo tuos mūsų rašytojus, kurie savo raštais, savo kūrybiniais užsimojimais rėmė lietuvių liaudies, mūsų darbo žmonių pastangas išsikovoti sau sociališkai teisingesnį ir kultūriškai šviesesnį rytojų, kurie ėjo drauge su istoriškai pažangiom, o ne su reakcinėmis klasėmis. Šitoji progresyvė mūsų literatūros raidos linija bus atsekama nuo Donelaičio per Pošką, Strazdelį, Kudirką, Žemaitę, Biliūną, Mickevičių-Kapsuką imtinai ligi J. Janonio ir tarybinių mūsų rašytojų.

Nustatyti teisingą lietuvių literatūros istorijos periodizaciją, paremtą mūsų tautos istorijos raida—tai vienas svarbiausių lietuvių literatūros mokslo uždavinių. Ligi šiol lietuvių literatūros istorija buvo skirstoma į atskirus periodus mechaniškai, dažniausia pagal išviresnes jos raidos žymes. Tarybiniam literatūros mokslui tą periodizaciją teks nustatyti žiūrint esminių jos raidos veiksmų, einančių iš socialinės ir politinės santvarkos pasikeitimo.

Mūsų tarybiniam literatūros mokslui teks susidurti ir su nelietuviškai rašiusių, tačiau lietuviškos kilmės, rašytojų problema. Kai kurie buržuaziniai literatūros istorikai tokius rašytojus, rašiusius daugiausia lenkiškai, be jokių rezervų įjungdavo į lietuvių literatūrą. Jie šiuo atveju vadovavosi siaurais nacionalistiniais sumetimais. Tarybiniam literatūros mokslui šią problemą teks išspręsti remiantis marksistiniu nacionalinio klausimo nušvietimu.

Pagaliau, tarybiniam lietuvių literatūros mokslui teks nušviesti tikrąjį pobūdį vadinaimo lietuvių tautinio sąjūdžio, prasidėjusio su "Aušros" pasirodymu. Buržuazinėse lietuvių literatūros istorijose tam sąjūdžiui skiriama ypatingai žymi vieta, ir jis čia nušviečiamas kaip visos lietuvių tautos reikalas, kaip visų jos klasių visuomeninis ir kultūrinis sąjūdis, kaip bendra visos lietuvių tautos kova prieš rusų ir lenkų tautas apskritai. Iš tikrųjų gi, kaip nurodo draugas Stalinas savo veikalė "Marksizmas ir tautinis klausimas,"—

"kova prasidėjo ir išsiliesnojo iš tikrųjų ne tarp tautų kaip visumos, o tarp komanduojančiųjų ir nustumtųjų tautų viešpataujančiųjų klasių."¹

Toje kovoje ir jos pagimdytame tautiniame sąjūdyje "buržuazija—vyriausias veikėjas."² Taigi, XIX amž. antroje pusėje prasidėjusį lietuvių tautinį sąjūdį ir jo poveikį lietuvių literatūrai teks nušviesti svarbiausia kaip kylančios lietuviškos buržuazijos reikalą, nors į tą reikalą tam tikra dalimi įtrauktos ir mūsų tautos "apačios."³

Nuo to, kaip plačiai į tautinį sąjūdį įsijungia liaudies "apačios," pareina ir to sąjūdžio jėga. "Tautinio judėjimo jėga apsprendžiama tuo, kiek jame dalyvauja platieji tautos sluoksniai, proletariatas ir valstiečiai."⁴ Vertinant lietuvių tautinį sąjūdį šiuo mastu, akivaizdžiai turės paaiškėti, kad jis nebuvo "visatautis" ir perdėm pažangus, visa savo programa atitinkąs plačiųjų tautos sluoksnių interesus. Jeigu savo atsiradimo pradžioje lietuviškoji buržuazija, kol ji tebekovojo su lenkiškumui pasidavusia Lietuvos dvarininkija ir su rusifikacine carine biurokratija, dar vaidino pažangų vaidmenį ir inėšė į lietuvių literatūrą naujų demokratinių idėjų, pastūmėjo jos raidą žymiai į priekį, tai vėliau, išsikovojusi iš carizmo sau dalinių teisių, ji gana greitai išvirto reakcijos veiksmu, užkėrtusiu lietuvių literatūrą dekadentizmu, estetizmu, individualizmu ir klerikaline mistika. Jau nuo 1905 metų Lietuvos proletariatui atitenka lietuvių tautos istorijoje vienintelės pažangiosios klasės vaidmuo. Ir tarybiniam lietuvių literatūros istorikui teks parodyti, kaip po 1905 metų ir vėliau, ligi pat buržuazijos nuvertimo, tik Lietuvos proletariato revoliucinė kova teįnešė į lietuvių literatūros raidą tikrai pažangų tendenciją, palaike mūsų literatūroje istorinio progreso, socialinio teisingumo ir naujų kūrybinių užsimojimų dvasią. Ne be reikalo buržuaziniai lietuvių literatūros istorikai taip atkakliai vengė liesti savo darbuose 1905 metų sąjūdį ir jo poveikį lietuvių literatūros raidai. Tarybiniam lietuvių literatūros mokslui teks parodyti, kiek daug inėšė 1905 metų revoliucija lietuvių literatūron ir kad tos mūsų literatūros srovės, kurios pasireiškė po revoliucijos numalšinimo, iš tikrųjų, buvo pagimdytos įsigalėjusios reakcijos ir iš esmės reiškė mūsų buržuazijos atsisakymą nuo revoliucinės kovos prieš cariz-

mą dėl lietuvių liaudies teisių ir dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Tarybiniam literatūros mokslui teks įvesti į lietuvių literatūros istoriją visą eilę naujų vardų, kurie ligi šiol buržuazinių istorikų buvo sąmoningai apeinami ar nutylimi.

Suprantama, kad visiškai nauja šviesa turės būti nušviestas buržuazinis periodas lietuvių literatūros istorijoje. Turės būti parodyta neigiama fašistinės ideologijos įtaka lietuvių literatūros raidai ir, antra vertus, ryškiau atskleisti tie veiksniai, kurie skatina mūsų literatūroje pažangiųjų socialistinių idėjų pasireiškimą, šiandien randančius savo suklestėjimui plačiausias kūrybines galimybes tarybinėje lietuvių literatūroje.

Štai tik keletas tų naujų bruožų, kuriuose tarybiniam literatūros mokslui, paremtam marksistine pasaulėžiūra, teks išryškinti lietuvių literatūros istorijoje, sukuriant teisingą ir naują jos raidos vaizdą. Tuo tikslu mūsų tarybiniam literatūros mokslui tenka ryžtingai atmesti įvairias estetines, formalistines ir kitokias klaidingas teorijas, kurios plačiai buvo išbuvojusios lietuvių literatūros tyrimuose buržuazinius laikais. Tenka parodyti ne tik tų teorijų nemoksliskumą, bet ir jų žalingumą lietuvių literatūros augimui, jų nepriimtumą tarybinei literatūrai. Teisingas lietuvių literatūros teorijos nušvietimas—tai galinga priemonė socialistinės pasaulėžiūros ugdymui mūsų visuomenėje, tai žymus politinio ir kultūrinio auklėjimo veiksnys. Sukurti tokią lietuvių literatūros istoriją—aukščiausias mūsų literatūros mokslo uždavinys šiame penkmytyje.

II.

Lietuvių literatūra ligi šiol buvo vertinama ir nagrinėjama pernelyg uždarai. Lietuvių literatūros raidą buržuaziniai istorikai stengėsi atvaizduoti kaip visiškai savaimingą ir "grynai lietuvišką" istorinį procesą. Buvo vengiama nustatyti ryšius, siejančius mūsų literatūros plėtotę su kitų kaimyninių tautų literatūromis. Tuo buvo netik iškreipiamas tikrasis lietuvių literatūros raidos vaizdas, bet ir ugdomas siauras šovinizmas bei kitų tautų neapykanta.

Tarybiniam lietuvių literatūros mokslui reikia įtikinamai parodyti, kad lietuvių literatūra nesiplėtojo uždarai, o buvo veikiamą kaimyninių tautų literatūrų—pirmiausia rusų ir

lenkų literatūrų. Seniausieji mūsų rašto paminklai—kronikos ir metraščiai, taip pat teisiniai dokumentai—kaip žinom buvo surašyti slavų kalba. Tai rodo gilią kultūrinio bendradarbiavimo tarp lietuvių ir slavų tautų tradicijas. Jeigu XVII, XVIII amžiais ir XIX amžiaus pirmoje pusėje lietuvių raštija plėtojosi daugiau lenkų literatūros poveikyje, tai, pradedant XIX amžiaus viduriu, ją smarkiai ima veikti rusų literatūra, jos rašytojų veikaluose reiškiamos pažangios idėjos, demokratizmo, pilietinių laisvių ir kultūrinio progreso šūkiai.

Mūsų buržuaziniai istorikai, nušviesdami vadinamojo tautinio atgimimo ir lietuviškos spaudos draudimo laikotarpį lietuvių literatūroje, stengiasi carizmą suplakti su visa rusų tauta ir pastatyti prieš ją lietuvių tautą. Šis grubus istorinės tikrovės iškreipimas, daromas šovinistiniais sumetimais, turi būti deramai išaiškintas tarybinių literatūros mokslininkų. Reikia parodyti, kaip geriausieji rusų literatūros atstovai, kovodami prieš carizmą, davė pavyzdį ir lietuvių rašytojams bei veikėjams. Dar daugiau, reikia iškelti faktus, akivaizdžiai rodančius, kaip lietuvių tautinio sąjūdžio gadynės rašytojai buvo žymiai veikiami pažangiosios, humanizmo ir demokratijos idėjomis persunktos rusų literatūros, o patsai lietuvių tautinis atgimimas žymia dalimi prasiidėjo rusų revoliucinio sąjūdžio ir slavų tautų nacionalinio judėjimo poveikyje.

Puškino, Lermontovo, Nekrasovo poezijos poveikis žymu Maironio, Vaičiūčio, Mačio Kėkšto, J. Janonio ir kitų mūsų poetų kūryboje. Gerceno "Kolokolo" atgarsiai skamba V. Kudirkos redaguotame "Varpe" o jo satyrose jaučiama neabejotina Saltykovo-Ščedrino įtaka. Gončarovas, Aksakovas ir Turgenevas veikia mūsų Vaižgantą. M. Gorkis padaro didelio poveikio K. Jasukaičio, Broniaus Vargšo, iš dalies J. Biliūno kūrybai, o naujųjų laikų mūsų rašytojams, tarybinių rašytojų kartai jis tampa mokytoju ir idėjiniu vadovu. Rusų simbolizmas žymiai prisideda prie tos srovės pasireiškimo mūsų literatūroje, o Majakovskio poezija stipriai paveikia K. Binkio, V. Montvilos ir kitų jaunosios kartos mūsų poetų kūrybą.

Taip nenutrūkstamai reiškiasi didžiosios rusų literatūros poveikis lietuvių literatūrai, gaivindamas ją naujomis idėjomis, keldamas

jos lygį tobulais literatūrinio meno pavyzdžiais.

Šio poveikio, kaip ir lietuvių literatūros sa-
veikos su kitomis literatūromis, nustatymas
neprivalo būti priimamas, kaip lietuvių lite-
ratūros originalumo ar meninės vertės su-
menkinimas. Priešingai, tai turi tik dar ryš-
kiau parodyti lietuvių literatūros ryšius su to-
mis idėjomis ir poveikiais, kuriais gyveno ru-
sų didžioji literatūra, įjungti lietuvių litera-
tūrą į bendrąją kaimyninių tautų literatūrų
raidą, išvaduoti ją iš siauro parapijinio at-
spalvio, taip atkakliai ant jos dedamo buržu-
azinių istorikų. Įvykdydamas šį uždavinį, mū-
sų literatūros mokslas galės daug prisidėti prie
dar didesnio lietuvių ir rusų tautų ilgaamžio
kultūrinio bendradarbiavimo sutvirtinimo, prie
paneigimo kai kuriuose mūsų literatūros veika-
luose esamų žalingų nacionalistinių tenden-
cijų, kenkiančių tarybinių tautų broliškam su-
gyvenimui.

III.

Literatūrinio palikimo klausimo deramas iš-
sprendimas yra vienas svarbiausiųjų mūsų li-
teratūros mokslo uždavinių penkmečio plane.

Marksizmo - leninizmo klasikais literatūrinio
palikimo klausimui yra skyrę ypatingo dėme-
sio, su gilia meile ir geniale nuovoka vertin-
dami praeities literatūros didžiuosius pamink-
lus. Yra žinoma, kaip aukštai vertino senovės
graikų meną K. Marksas, o Fr. Engelesas iš
didžiųjų XIX amžiaus realistų kūrinių sėmėsi
gyvenimo pažinimo.

Ne mažiau dėmesio literatūriniam ir kul-
tūriniam palikimui skyrė po Spalio revoliu-
cijos ir Leninas su Stalinu. "Tiktai tiksliai
pažįstant kultūrą, sukurtą visos žmonijos rai-
dos, tiktai ją perdurbant galima sukurti pro-
letarinę kultūrą (V. I. Lenin. Sočinenije, XXX
t., 406 psl.) — sakė Leninas savo istorinėje
kalboje II-ame komjaunimo suvažiavime, pa-
kartotinai joje pabrėždamas, kad "komunistu
galima tapti tik praturtinus savo protą žino-
jimu visų tų vertybių, kurias sukūrė žmoni-
ja" (V. I. Lenin, Sočinenije, XXX t., 407 psl.)

Iš N. K. Kruskaja atsiminimų žinome,
kaip labai mėgo Leninas grožinę literatūrą
(N. K. Kruskaja, Vospominanije o Lenine,
1931, 187—92 psl.). Jam priklausio genialūs
ir marksistiniai literatūros mokslui turį di-
džiulės reikšmės straipsniai apie Levą Tols-

tojų, apie Černiševskį, apie literatūros par-
tiškumą. Lenino raštuose krinta į akis ypa-
čiai gausus naudojimas literatūriniais veika-
lais, dažniausiai priklausančiais praeities
laikų rašytojams. A. G. Geitlino apskaičiavi-
mais Lenino veikaluose užtiknamas 925 cita-
tos iš grožinės literatūros veikalų, panaudotos
aktualiems gyvenamojo meto momentams ryš-
kiau nušviesti. Leninui praeities laikų literatū-
ra, tuo būdu, yra galinga priemonė dabarties
uždaviniams realizuoti.

Tą pat matome ir draugo Stalino raštuose,
kur taipgi dažnai panaudojami praeities lai-
kų literatūros ryškieji pavyzdžiai svarstomie-
siems gyvenamojo meto reikalams.

Lemingomis Tėvynės karo dienomis, drau-
gas Stalinas, atskleisdamas vokiškųjų užpuo-
likų žvėrišką pasikėsinimą išnaikinti "di-
džiąją rusų naciją," kaip jos tautinio pasidi-
džiavimo ir šlovės simbolius, paminėjo vardus
rašytojų: Bielinskio ir Černiševskio, Puškino
ir Tolstojaus, Gorkio ir Čechovo (J. Stali-
nas. Apie didįjį Tarybų Sąjungos tėvynės ka-
rą. 1945, 18 psl.). Literatūrinis rusų tautos
palikimas, tuo būdu, draugo Stalino buvo iš-
keltas kaip vienas kovos ženklų didvyriškose
Tarybų Sąjungos grumtynėse su hitlerizmu.

Tėvynės kare visos tarybinės tautos gynė
savo kultūrinį palikimą, didžiavosi savo žy-
miausiomis literatūros vertybėmis, paveldėto-
mis iš praeities ir panaudojo tą palikimą, kaip
vieną idėjinį ginklų tautų neapykantą kurs-
tančiam fašizmui sutriuškinti. Ir lietuvių li-
teratūrinis palikimas taip pat buvo sėkmingai
panaudotas kovoje prieš vokiškuosius grobi-
kus.

Marksizmo-leninizmo kūrėjų pažiūros į lite-
ratūrinį ir apskritai kultūrinį palikimą buvo
įgyvendintos tarybinėje tikrovėje.

Lietuvių tauta turi literatūrą, kuria ji gali
pelnitai didžiulius. Mūsų literatūrinis paliki-
mas, kurį sudaro vertingieji Donelaičio ir Že-
maitės, Strazdelio ir Baranausko, Vaižganto
ir Maironio, Kudirkos ir Biliūno, Liūdo Giros
ir Sal. Nėries ir dar visos eilės kitų lietuvių
literatūros kūrėjų raštai, nusipelnė žymiai di-
desnio dėmesio, negu jo buvo skiriama ligi šiol.
Neperdedant galima sakyti, kad literatūrinio
palikimo reikalas yra labiausiai apleista mūsų
kultūrinio darbo sritis. Lietuviškoji buržuazi-
ja mažiausiai rūpinosi mūsų literatūrinio pa-
likimo deramu tvarkymu ir skelbimu. Gausiai

leisdama menkavertę savą ir verstinę lektūrą, ji mūsų literatūros klasikų veikalus buvo palikusi užmaršties valiai. Per dvidešimt su viršum buržuazijos viešpatavimo metų nebuvo sudaryto jokio plano literatūriniam palikimui tvarkyti, nebuvo įsteigta jokios specialiai tam reikalui skirtos institucijos, kuri būtų moksliskai tyrusi ir skelbusi literatūrinį palikimą. Per visą tą laiką nebuvo pajėgta išleisti nė vieno mūsų rašytojo akademinio raštų leidimo. Visa eilė mūsų senesniosios kartos rašytojų knygų šiandien yra pasidariusio bibliografinės retenybės. Ligi šiol išleistieji šių rašytojų raštų rinkiniai nepatenkina minimaliausių literatūros mokslo reikalavimų, dažniausia yra suredaguotų diletantiskai, su savavališkai iškraipytais teksta, be jokių paaiškinimų ir komentarų.

Literatūrinės vertybės, per dešimtmečius sukurtos mūsų žymiųjų rašytojų, turi pasidaryti žinomos ir prieinamos platiems tarybinės visuomenės sluoksniams, mūsų darbo žmonėms, šiandien kuriantiems naują lietuvių tautos kultūrinio augimo tarpsnį, kurio pagrindą sudaro tai, ką geriausio sukūrė mūsų tauta praeityje.

Tarybinį literatūros mokslą šioje srityje laukia dideli ir atsakingi uždaviniai. Čia teks pirmiausia ne tik nustatyti, kas mūsų literatūriname palikime yra vertingiausia, kas pirmiausia iš jo išrinktina ir naujai pateiktina tarybinei visuomenei, bet taip pat teks išs্পęsti ir visa eilė metodologinių klausimų. Dėl ypatingų mūsų literatūros plėtojimosi sąlygų, dėl vėlyvo mūsų bendrinės literatūrinės kalbos bei rašybos susiformavimo šioje srityje iškyla visa eilė sudėtingų problemų, kurioms deramai išspęsti teks skirti nemaža laiko ir pastangų.

Tačiau bene visų svarbiausioji problema, šiandien išskylanti lietuvių literatūrinio palikimo atžvilgiu, yra ideologinio pobūdžio klausimas, kaip neutralizuoti atskiruose mūsų praeities literatūros veikuose randamas buržuazinis, tarybinei pasaulėžiūrai priešingas pažiūras, kaip apeiti juose klerikalines ir nacionalistines tendencijas, žodžiu, kaip pateikti

tuos veikalus, neretai klasinius mūsų literatūroje, be žalos tarybiniam skaitytojui. Šiuo atveju susiduriama su reikalu, leidžiant mūsų senosios literatūros veikalus, aprūpinti juos atitinkamomis įvadinėmis studijomis, deramai komentarais, pateikti juos tarybinei visuomenei nušviestus marksistiniu pažiūru. Iš tikrųjų, tai yra mūsų literatūrinio palikimo ideologinis pervertinimas, be kurio tas palikimas negali būti su tikra nauda pateikiamas tarybinei visuomenei.

¹J. Stalinas. Marksizmas ir tautinis klausimas, 20 p.

²Ten pat, 20 psl.

³Palyg. ten pat, 21 psl.

⁴Ten pat, 21 psl.

⁵V. I. Lenin. Sočinenije, XXX t., 406 psl.

⁶V. I. Lenin. Sočinenije, XXX t., 407 psl.

⁷N. K. Krupskaja. Vospominanije o Lenine, 1931,

187—92 psl.

⁸J. Stalinas. Apie didįjį Tarybų Sąjungos tėvynės karą, 1945, 18 psl.

⁹J. V. Stalin. Voprosy leninizma. 1939 m. 598 psl.

Dabartinė Amerikos Užsieninė Politika

(Taša iš 131 pusl.)

chill savo kalbą, šaukiančią karo prieš Tarybų Sąjungą, pasakė ne namie, bet išvažiavęs į užsienį.

Jeigu prie to pridėti, kad ne vien Europoje ištisa eilė didelių valstybių praveda gyveniman fabrikų ir stambių įmonių nacionalizaciją, kad darbininkai ir valstiečiai tvarkosi per savo demokratines vyriausybes, bet Azijoje, Afrikoje ir kitur kolonijų žmonės siekia laisvės, tai bus aišku, kad naujo karo šalininkai pasirinko labai slidų kelią.

"Kietos politikos" prisilaikymas grumoja pakirtimu vieningumo tarpe didžiųjų valstybių — vieningumo, kuris mus atvedė prie pergalės; siekia išklabenti draugiško sugyvenimo pagrindus, kurie laike Antrojo Pasaulinio Karo buvo pagrįsti. "Trumano Doktrina" veda prie apsilenkimo su Jungtinių Tautų organizacija, kuri buvo įkurta palaikymui taikos.

PERGALĖ

A. DAGILIS

Sukaktį pergalės švenčiam!
Išblaškytas debesis...
Nuo grobikų jau nekenčiam,
Jie mūs spēkas nealsys.

Apie naują dainuojam,
Kaip apie varsas gėlių,
Karių žygius apkainuojam
Linkui nacių-siurbėlių.

Taip mylėjo jie tėvynę
Šventai neišskiriamai,
Kad neperstojo ją gyne,
Kol laisvi liko namai.

* * *

Kai šalelę mūs apnyko
Užpuolikai-slibinai
Į kruviną puotą vyko
Pikti naciai-kirminai.

Mūsų žemės užsimanė,
Didžio turto mūs brangaus;
Amžinai pavergti manė,
Sakė: "Lietuvis vergaus..."

Tuomet tai raudonarmietis
Stabdė plūdimą hunų,
Taip, kaip ir prabočių ietis:
Taikė į nasrus šunų.

Budėtojas-partizanas
Visuomet iš pasalų
Siaubė grobikus kai tvanas—
Gaujas niekšų-šakalų.

* * *

Tai jūs liaudžiai šilumėlę
Pirkot išverme sava,
Eibes baisių pakėlę,
Siaubėt priešą kai lava.

Kuopdamiesi per pavojų,
Per savo draugų kapus,
Taip jūs žengėt į rytojų,
Kur tos prarajos nebus.

Jautėt priešų apnykimą,—
Kartuves viršų galvos;
Tai tuomet savo buvimą
Skyrėte dėl Lietuvos.

Begindami savo kraštą,
Naikinote vergėjus;
Nutrenkėt sunkiausią našą,—
Jos daugiau liaudis nejus.

Ne tiktai savo šalelę
Išgelbėjot amžinai,
Bet jai davėt naują galią—
Tarybiniai milžinai.

Jūsų kančios, jūs gyvybė
Ėmė mus iš pražuties,
Ryžtingumas, jūs didybė
Vedė liaudį iš mirties.

Jau pražydęs būvis naujas,
Negirdėt žmonių raudos,
Dėl to jūs pralietas kraujas
Nenuplūdo be naudos.

Kuris gyvastį didingą
Aukojo dėl Lietuvos;
Atnešė laimę teisingą
Dėlei motinos savos.

Jūsų įneštus lobynus
Amžiais liaudis atsimins,
Kaip nevystančius gėlynus
Ir iš jų vainikus pins.

Amžinai šalis tarybų
Teiks pagarbas degančias
Už jūs nuopelnus be rybų,
Už jūs kraują ir kančias.

Mes jūs darbus apkainavę
Už grąžinimą tiesos,
Nenustosime dainavę
Krūtine liaudies visos.

LIAUDIES POETAS--LIUDAS GIRA

(Pirmųjų mirties sukaktuvių proga)

B. PRANSKUS

Šių metų liepos 1 dieną sukako metai, kai sunki liga išrovė iš lietuvių tarybinės poezijos vieną iš ryškiausių lietuviškosios poezijos atstovų—Liudą Girą.

L. Gira buvo senesnės kartos literatūros darbuotojas, gimęs 1886 metais, perėjęs ilgą kelią, kuris jį pagaliau atvedė į pirmąsias tarybinės poezijos eiles, į garbingas eiles kovotojų už Tarybinę Socialistinę Lietuvą.

Liudas Gira literatūrinę ir visuomeninę veiklą pradėjo dar 1905 metų revoliucijos me-

Mano dainelė artojus kelia
Nublokšti vargą, užgrūdyt valią.
Liudas Gira žinojo, kad dainos
Varguose paguoda,
Kad dainoj yra galybė,
Kur tvirtumą duoda.

Liudas Gira ir pirmuoju savo kūrybos laikotarpiu buvo tokios poezijos kūrėjas, kuri tiek savo turiniu, dvasia, tiek savo forma buvo artima liaudies dainoms. Jis čia tęsė ir toliau vystė garbingas XIX amžiaus lietuvių liaudies poetų tradicijas, kaip Strazdelis, Vienožinskis ir kiti, tik žymiai pralenkęs anuos poetus savo eilių-dainų forma, meniškumu. Daugelis L. Girus dainų prilygsta savo meniškumu geriausiems liaudies dainų pavyzdžiams ir jos, kaip liaudies dainos, plačiai pasklido liaudyje ir tapo labai populiarios („Trys berželiai“, „Subatos vakarėlių“, „Du sūnelių“ ir t.t.). Kai kurias savo eiles-dainas L. Gira yra parašęs net dūkų krašto, iš kurio jis yra kilęs ir kur gyvenęs, tarme, kad dar labiau pabrėžtų jų liaudiškumą. Šitokių eilėraščių—liaudies dainų—kūrybos L. Gira nevengė ir per visą savo gyvenimą, liaudies kūrybos dvasia ir forma stipri visoj jo poezijoje, ypatingai tarybinių laikų poezijoje, kuo L. Gira visai teisėtai ir nusipelnė liaudies poeto vardą.

Kita L. Girus poezijos ypatybė greta gilios liaudies, jos sunkios buities ir vargų užuojautos, išplaukiančios iš jo bendros liaudies kūrybos dvasios—yra jo karšta tėvynės meilė. Ji taipogi eina raudona gija per visą L. Girus kūrybinį gyvenimą ir kartu su minėtu liaudiškumu—negalėjo neatvesti L. Girą į tikrųjų tėvynės mylėtojų-tarybinių kovotojų eiles. L. Gira myli ir dainuoja garbingą Lietuvos praeitį, jos kovas prieš priešus-kryžiuočius, jos liaudies sunkų gyvenimą, liaudies dainas, bet ypatingai jos gamtą ir grožį. Dainuodamas Lietuvos praeitį, L. Gira, priešingai daugeliui kitų poetų, pirmoj vietoj mato pačią liadi, bernelius artojus, garbingai ginančius savo šalį, o ne tiktai kunigaikščius ir bajorus („Du

LIUDAS GIRA

tais, o ypač nuo 1908 m. Nors tais laikais jis ir nebuvo arčiau susijęs su socialistiniu judėjimu ir kova, tačiau kilęs iš liaudies, atjausdamas jos vargus ir skriaudas, L. Gira ir savo poeziją pakreipė liaudies pusėn. Tų laikų eilėrašty „Valio, dalgele“ L. Gira pasisakė, kad „Mano pievelė—žmonių vargeliai“:

sūnelių," "Milžinkapių daina" ir t.t.). Lietuvos gamtos grožiui, kilnumui ir meilei L. Gira paskyrė visą eilę puikių eilėraščių, kurių tarpe negalima nepaminti jo eilėraščių apie gražiąją Lietuvos upę Nerį ("Neris vasarą"), eilėraščių apie kilniąją Lietuvos sostinę ("Vilnius") ir t.t.

Laikotarpije prieš Spalio revoliuciją vienas iš žymesniųjų L. Gira darbų, be poetinės kūrybos, buvo pirmojo literatūrinio žurnalo "Vaivorykštė" redagavimas.

Buržuazinėje Lietuvoje Liudas Gira savo poezijoje nenukrypo į dekadentišką, pesimistinę poeziją, pasilikęs iš esmės realistas, artimas liaudžiai. Jis ir šiuo periodu šaukia jaunimą ir liaudį kilti aukštyn, kovoti, nenugrimsti į buržuazinio gyvenimo dumblą.

"Pirmyn. Per kliūtis tas prie laimės aukso vartų.

Aukštyn. Laimėjimas—drąsoje ir darbe"
(Eilėr. "Excelsior.")

O eilėraštį "Pavasarij" taip užbaigia:

"Skubėk greičiau, pavasari mielas!
Gal būt, ir tie, ką spaudžia vargas kietas,
Tavim sušildyti numest jį įsidrąsins!"

Daug pasidarbavo šiuo laikotarpiu L. Gira ir kaip literatūros kritikas (žurnale "Skaitymai" E. Radzikausko slapyvardžiu ir kituose leidiniuose). Nebūdamas dar marksistas, L. Gira vis dėlto stovėjo stipriais realistinės kritikos pamatais, iš literatūros reikalavo būti arčiau tikrovės, arčiau liaudies gyvenimo ir jos kūrybos, kovoją prieš dekadentiškai-formalistinius lietuvių literatūros reiškinius už aukštą idėjiniai-meningą literatūros kokybę.

Smetoninės Lietuvos metu L. Gira vis labiau pradeda nusivilti buržuazine Lietuva apamai, ir nuo 1936 m. ankštai susiriša su kitais tų laikų pažangiaisiais rašytojais, pasidaro karštas Tarybų Sąjungos simpatikas. O atėjus Lietuvos gyvenime 1940 metų istorinėm dienom, jis išstoja kaip karščiausias naujos Tarybų Lietuvos šalininkas, visuomeninis veikėjas ir poetas, tokiu pasilikdamas iki pat savo mirties.

Liaudies išrenka L. Girą deputatu į Liaudies Seimą, vėliau jis lieka Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatu.

To meto L. Gira kūryba įgauna naujų jėgų ir užsimojimo. Jokių kitų laikotarpiu L.

Gira nėra tiek sukūręs, kiek per šiuos keletą metų. Jis parašė puikias nuosirdžias eiles "Stalino LTSR Konstitucijai" ir daugelį kitų sveikinamųjų naują tarybinį gyvenimą eilėraščių. Tačiau aukščiausios reikšmės visoje L. Gira poezijoje turi jo kūryba Tėvynės karo prieš vokiškuosius fašistus-okupantus metais.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininkas drg. J. Paleckis, kalbėdamas prie L. Gira kapo vyriausybės vardu, taip įvertino šių metų L. Gira poeziją ir veiklą:

"Lietuvių tauta minės Liudą Girą kaip nepalaužiamą dvasios didvyrį, koku jis pasireiškė Tėvynės karo metu. Sunkiausiais 1941 metais rudens mėnesiais jo sukurtoji poema "Žalgirio Lietuva" visada liūdys apie jo begalinį pasitikėjimą tarybinės liaudies nenugalimumu, apie jo tikėjimą į pergalę, į tai, kad vokiškieji fašistai bus sutriuškinti ir Tėvynės kare, ir kartu su kitomis tarybinėmis tautomis petys į petį eidama, lietuvių tauta laimės antrąjį Žalgirį. Kaip kilnus patriotizmo pavyzdys yra 55 metų susilaukusio L. Gira įstojimas į Raudonosios Armijos lietuviškos divizijos eiles. Pergalės troškimu ir mirtina neapykanta priešui suskambėjo čia poeto-kario lyra... Lietuvių tauta minės Liudą Girą, kaip didžiosios pergalės dainių, kuris savo eilėrašciais džiūgavo kiekvieno Raudonosios Armijos pergalės žygiu, apdainavo Tarybų Lietuvos žemių išvadavimo kovas."

Tai yra visai nusipelnytas įvertinimas. Tėvynės karo metais L. Gira rašė satyras prieš vokiškuosius okupantus, ir kilnias patriotines dainas, su kuriomis žygiavo lietuvių kariai į mūšius ir pergalę, ir kupinu nuosirdžiausio Lietuvos pasilgimo ir troškimo ją vėl laisvą pamatyti jausmu lyrinis kūrinys, ir skambias tarybinių tautų broliškos vienybės odes ir t.t. Visa tai pasiliks lietuvių tarybinės poezijos lobyne.

Reikia pažymėti, kad L. Gira daug nuveikė poetinių vertimų į lietuvių kalbą srityje. L. Gira visą savo gyvenimą labai brangino atskirų tautų dvasinį, kultūrinį bendravimą. Vertė jis dažniausia artimus liaudžiai kitų tautų poetus—rusų—Puškiną, Nekrasovą ir kt., ukrainų—T. Ševčenko, baltarusių—J. Kupalą, lenkų—N. Mickievičių ir t.t. Tarybiniais gi laikais L. Gira yra išvertęs visą eilę ge-

(Tąsa ant 143 pusl.)

JULIUS JANONIS

Ižymus Mūsų Revoliucinės Poezijos Pradininkas

(1896–1917)

J. ŽUKAUSKAS-ALBINAS

Šiais metais gegužės mėn. sukako trisdešimt metų nuo kovotojo dėl Lietuvos laudies išlaisvinimo Juliaus Janonio tragiškos mirties. Atkaklus kapitalistinio išnaudojimo ir carinės priespaudos priešas visą savo trumpą gyvenimą pašventė revoliucinei proletariato kovai. Jo poezija tvirtai siejosi su revoliuciniu darbo masių judėjimu, jo kūryba atitinka darbininkų klasės siekimus, jo skleidžiamos idėjos tarytum švyturys nušviečia nykius pirmojo pasaulinio karo laikotarpio horizontus, parodydamos kelią į naują, šviesesnį rytojų, įskiepdamos tvirtą ir nenugalimą tikėjimą proletariato pergale. Todėl jam ir atitinka pirmojo mūsų proletarinės revoliucijos dainiaus vardas ir mūsų revoliucinės poezijos pradininko garbė. Tuo tenka aiškinti ir tas didelis jo poezijos darbo liaudyje populiarumas, kuris netik kad nesilpnėja, bet tolydžio auga, darosi visuotinas.

Julius Janonis gimė 1896 m. Biržų apskrityje neturtingo valstiečio šeimoje. Jo tėvai dirbo samdiniams pas buožes. Drauge su jais ir būsimas poetas giliai pajuto šiurkščias socialines nelygybės pasekas, kentė vargą ir skurdą. Jautrion vaiko sielon anksti pradėjo kauptis mintys apie skaudžią neteisybę, kurią kenčia neturįs jokių teisių darbo žmogus.

Mokydamasis Biržų mokykloje, jis daug skaitė, ypač domėjosi visuomeniniais mokslais. Augantis darbininkų klasės judėjimas, jos kova prieš carizmą sužavėjo ir Julijų Janonį, ir jis, būdamas visai jaunas, prisidėjo prie tos kovos.

Persikėlęs į šiaulių gimnaziją, jis stiprina ryšius su darbininkais, aktyviai dalyvauja streikuose, rašo ir platina atsisaukimus.

Pirmojo pasaulinio karo pradžioje Julius Janonis kurį metą gyveno Voroneže, lankydamas ten lietuvių gimnaziją. Vėliau persikelia į Petrogradą, vieną iš žymiausių ano meto revoliucinio judėjimo centrų, kur jis tolydžio plečia savo politinę ir kūrybinę veiklą, nežūrėdamas nuolatinį persekiojimų ir areštų.

1917 m. pradėjus Petrograde eiti "Tiesai," mes matom Julijų Janonį artimų jos bendradarbių tarpe.

Nuolatinis skurdas, persekiojimai ir kaliniai palaužė jauno poeto sveikatą. Džiovos pakirstas, nenorėdamas būti kitiems sunkenybe, jis tragiškai baigia savo gyvenimą, šokdamas po traukinį.

Julius Janonis pradėjo rašyti eilėraščius, būdamas visai jaunas, 14 metų berniukas. Pirmieji iki šiol išlikę J. Janonio eilėraščiai buvo parašyti 1910 m. Galimas daiktas, kad yra rašęs ir anksčiau, tačiau ta ankstyvesnioji jo kūryba iki šiol dar nesurasta.

Apie pirmąjį lietuvių proletarinį poetą rašęs, palikęs gausios medžiagos, nušviečiančios poeto gyvenimą ir kūrybą, V. Kapsukas skirsto J. Janonio kūrybą šiais laikotarpiais: 1910-1913, kada jo kūryboje vyravo nesubrendusios, vaikų dienos, socialiniai neryškios svajonės, pilnos sielvarto, skausmo. Poetas tiki šviesia ateitimi, tačiau dar nemato konkrečių kelių į darbo žmogaus laisvę, į kurią per socialistinę revoliuciją žygiuoja klasių kovoje užgrūdintas proletariatas. Jis dar nežino šių kelių, jo poezija didele dalimi dar individualistinė, poetas apdainuoja savo skausmus, vargus, sielvartus ir svajones. Tačiau pro šį individualizmą jau vienur kitur prasimuša motyvai, kurie vėliau išves poetą į pirmąsias revoliucijos kovotojų eiles.

1913 m. poeto talentas subręsta, jo politinės pažiūros sutvirtėja, jis pasuka tuo keliu, kuriuo eina šimtamilijoninės darbo masės. Savo eilėraštyje, pavadintame "Ateities knyga," jis rašo:

Aš skurdą krašte gyvenau,
Bet naują skelbiu jums gadyne.

Šiuo metu jis daug rašo, uoliai bendradarbiaudamas Rygos darbininkų laikraštyje "Vilnis" ir Maskvos—"Aušrinėje."

Laikotarpiu, kuriame pilnutiniai suklestėjo revoliucinė, proletarinė Janonio poezija, yra

1914-1917 m. 1914 m. parašytame eilėraštyje „Ar tu matei“ mes matome jau tvirtai politiniai subrendusį poetą, supratęs, kad individualūs pergyvenimai, asmeniški sielvartai yra menkniekiai, palyginti juos su kančiomis, kurias kapitalistinėje santvarkoje kenčia darbo žmogus.

Kol nemačiau to vaizdo,
Laikiau skaudžia ir savo žaidą.
Dabar gi suprantu, kad mano
Kančia—tai tik kančios šešėlis,
Kad mano skurdas—lašelis
Prieš visą skurdo okeaną.

Ir toliau:

Pusę amžiaus atiduočiau,
Kad tik kitą išvaduočiau
Iš nelaimės, iš vargų.

Poetas, tvirtai susirišęs su darbininkų judėjimu, tampa liaudies kovos dainium, skelbia kelius, kuriais žmonija žygiuoja į naują gyvenimą be išnaudotojų ir išnaudojamųjų.

Darbininkų judėjimas vis stiprėjo, kilo ir plėtėsi politiniai streikai, artėjo revoliucija, poetas dainavo kovotojų giesmę, naują rytą.

Ar girdėjai, kad jau vergas laisvas tapo?
Ar žinai, kad prie vergijos stovim kapo?
Jei žinai, tad trauk galingą laisvės dainą:
Te greičiau prakilnus rytas eina.

Ir čia pat nurodo pilnais nepalaužiamo įsitikinimo posmais:

I ateitį šviesią
Pasaulis jau tiesia
Ir lygina kelią per aukštį kalnų.
Vergiją ir gamtą
Įveikti juk lengva
Tvirtajam narsumui draugų milžinų.

Tuo metu sukurti jo eilėraščiai „Kalvis“, „Kumečio daina“ yra klasikiniai mūsų revoliucinės poezijos pavyzdžiai.

Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, Julius Janonis atsiduria Voroneže. Prasidėjo nauji darbininkų persekiojimai. Milijonai jaunų vyrų išėjo į frontą beprasmingam ir be tiksliam žuvimui.

Fabrikuose ir dirbtuvėse viešpatavo karinė drausmė. Kilo baisy, iki tol nematytas darbo žmonių skurdas. Reakcija stengėsi paimti savo įtaką ir gausius Lietuvos pabėgėlius. Pažangi

spauda persekiojama ir uždaroama.

Nors ir neturėdamas kur spausdintis, Janonis nenustojė rašęs, pavaizduodamas nelaimės, kurias imperialistinis karas atnešė darbo žmonėms. Pažymėtini jo to meto, nors ir nebaigti, eilėraščiai „Kariuomenei traukiant“, „Kelkis, Rusija“, „Tarp siaučiančių marių“, „Ant kirstių kapo“ ir kit.

Voroneže Julius Janonis nesėdi sudėjęs rankų, jis aktyviai bendradarbiauja moksleivų „Atžalos“ laikraštyje. Jau pirmame to laikraščio numeryje mes matome puikius jo eilėraščius: „Atžalos“, „Darbo kariuomenė“, „Bedartis“, „Et, vėjeli pūtėjeli.“ Tuo pat metu jis bendradarbiauja Amerikos lietuvių spaudoje („Naujoji gaidynė“). Šie gilūs, liūdnos ano laiko darbininkų tikrovės, eilėraščiai plačiai paplito ir išpopuliarėjo. Simboliniuose eilėraščiuose „Švyturys“ ir „Atžalos“ poetas su giliu įsitikinimu pabrėžia, kad darbininkų klasės idealo negali nieks nugalėti, kad darbininkų klasės kova nenueis veltui.

Ir ši bešvyrė naktis,
Ir tamsios jėgos su naktia
Praeis tikrai...

Arba

Netikėki, netikėki šilo žūčiai:
Pušys naujos dygsta.

Persikėlęs į Petrapilį, Julius Janonis dar tvirtiau įsijungia į darbininkų judėjimą. Jis yra pirmose proletariato kovotojų eilėse. Eilėraštyje „Pūsėtosioms rankoms“ jis šaukia:
„Jūs bijot? Bet kogi? Dykūnų tik sauja,
O jūs milijonai. Tai kam gi ta baimė?
Tiktai susitelkit...“

Artėjo Didžioji Spalio revoliucija. Tačiau Janoniu nebuvo lemta jos sulaukti. Tragiška mirtis pakirto jauną gyvybę. Tačiau ir mirdamas, jis yra tvirtai įsitikinęs tuo teisingu reikalu, dėl kurio kovojo liaudis. Savo paskutiniame laiške draugams jis sako: „Paskutinė mano mintis—tai prisiminimas, kad jau atsiranda ženklų, rodančių, kad socializmas jau pradeda vykintis ir kad jokia mūsų laikų vaizduotė negali įsivaizduoti tų įstabių visuomenės ir asmens išorinio ir vidutinio gyvenimo permainų, kurios paseks pilną socializmo tvarkos įvykdymą. Linksma šypsuliu sveikinu jus, sakydamas:

Tegyvuoją socializmas!

Tegyvuoja jo vykdytoja—revoliucinė
socialdemokratija!
Visa dvasia su ja buvęs jūsų draugas
Julius Janonis.”

Julius Janonis—įžymus mūsų socialistinės
revoliucijos poezijos pradininkas, stambus so-
cializmo kovotojas.

Socialistinis klasinis jo kūrybos pobūdis,
proletarinis kovingumas, neapykanta išnaudo-
tojams, minties ryškumas, vaizdų konkretu-
mas, žodžio taupumas Janonio kūryboje—tai
yra bruožai, kurie sudaro tokią puikiosios jo
poezijos vertę.

Šimtas Metų Marksizmui

(Taša iš 116 pusl.)

Jau ankstyvais laikais Weydemeyer ir kiti
marksistai parodė kitą Amerikos darbininkų
klaidą, kuri šiandien jau gerokai, bet dar ne
pilnai, atitaisyta. Tai darbo unių organizaci-
nė forma. Jie teigė, kad siauros amatinės
darbo unijos tik iš lavintų darbininkų nebe-
gali atsakyti Amerikos darbininkų klasės rei-
kalams, akivaizdoje šuoliais augančios stam-
biosios pramonės. Jie jau tada griežtai stojo
už industrinę organizacijų formą. Tikslai
1935 metais, susiorganizavus Industrinių Or-
ganizacijų Kongresui (CIO), pagaliau toji
forma tapo plačiai priimta ir įgavo tikrai
masinį pobūdį.

VI

Per du ar tris metus, iki 1874 metų, Ame-
rikoje gyvavo veikli Pirmojo Internacionalo
Sekcija.

Marksistai 1853 metais vadovavo suorga-
nizavimui Amerikos Darbininkų Lygos, ku-
rios misija buvo politiniai šviesti darbininkus.

Marksistai ne tik karštai pritarė šiaurinių
valstijų reikalui Civiliniam kare, bet nuošir-
džiai ir aktyviškai jame dalyvavo. Pats Wey-
demeyer užsivilkio armijos uniformą ir pakilo
į karininkus. Pats Marksas daug rašė apie
Civilinį Karą Amerikoje, karščiausiai palaikė
šiaurinę pusę, mobilizavo Anglijos ir visos
Europos darbininkus prieš reakcines jėgas,

kurios simpatizavo pietinėms valstijoms ir
vergijos išlaikymui. Pirmasis Internacionalas,
Markso ir Engelson vadovaujamas, Civilinį
Karą labai aukštai vertino istorinių požiūriu.
O kai 1864 metais Amerikos žmonės išrinko
Lincolną prezidentu antram terminui, Pirma-
sis Internacionalas priėmė ir prisiuntė Lin-
colnui pasveikinimo rezoliuciją.

Pirmajam Internacionalui mirus, Amerikos
marksistai organizavosi ir veikė įvairiausiais
socialistiniais vardais. 1874 metais susiorgani-
zavo šiaurinė Amerikos Socialdemokratinę
Darbininkų Partiją, iš jos 1877 metais gimė
Socialistų Darbininkų Partija, kuri 1901
metais pagimdė Jungtinių Valstijų Socialis-
tų Partiją. Tik 1919 metais iš Socialistų
Partijos kairiojo sparno marksistai susior-
ganizavo į Amerikos Komunistų Partiją.

Kadangi čia nėra tikslo rašyti komunistinio
sąjūdžio istoriją, tai neliesime nė paskutinių
arti trejeto dešėtk metų audringojo marksis-
tiniam sąjudyje laikotarpio. Šiomis keliomis
pastabomis tik norėta parodyti, kaip tvirtai
marksizmas yra susijęs su Amerikos scena
ir tradicijomis, kaip nepagrįstas yra primeti-
mas šių dienų marksistams, kad jie neturi
šaknų Amerikos istorijoje.

Tiek Europoje, tiek Azijoje, tiek Ameriko-
je ir visur kitur marksizmas, formoje komu-
nistinio sąjūdžio, įžengia į antrąjį savo am-
žiaus šimtmetį pilnu galutinio laimėjimo įsi-
tikinimu. Prieš šimtą metų “Komunistų Ma-
nifeste” paskelbtos idėjos tikrai užkariauja
pasaulį!

Liaudies Poetas Liudas Gira

(Taša iš 140 pusl.)

riausių rusų tarybinių dainų, parašytų ge-
riausiųjų jos poetų—Lebedevo-Kumačo, Sur-
kovo, Isakovskio ir t.t.

Liudo Giros kūrybinė veikla buvo aukštai
vertinama Tarybinės Vyriausybės: jam, kaip
minėjome, buvo suteiktas Liaudies Poeto var-
das, jis buvo apdovanotas dar 1943 m. Rau-
donosios Darbo Vėliavos ordinu, o vėliau už
savo nuopelnus Tėvyniniame kare prieš vo-
kiškuosius fašistus—Tėvynės Karo ordinu 1
laipsnio.

STATEMENT OF THE OWNER-SHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946.

Of SVIESA, published quarterly at Brooklyn, N. Y., for October 1st, 1947.

State of New York
County of Kings

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid personally appeared D. M. Sholomskas, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Sviesa and that the following is to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily, weekly, semiweekly or tri-weekly newspaper, the circulation), etc. of the aforesaid, publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, as amended by the Acts of March 3, 1933, and July 2, 1946 (Section 537, Postal Laws and Regulations) printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher American Lithuanian Workers Literary Assn., 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editor, Anthony Bimba, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Managing Editor, Anthony Bimba,

46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y. Business Manager, D. M. Sholomskas, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of the stockholders owning or holding one per cent or more of total amount of stock. If not owners must be given. If owned by and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given.) American Lithuanian Workers Literary Assn., 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y., President, Anthony Bimba, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y. Secretary, D. M. Sholomskas, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y., Treasurer, Eva Mizara, 427 Lorimer St., Brooklyn, N. Y.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other

fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also so that the said, two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the twelve months preceding the date shown above is (This information is required from daily, weekly, semiweekly, and tri-weekly newspapers only.)

D. M. SHOLOMSKAS,
Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 25 day of September, 1947.

(Seal)

LILLIAN BELTE,
Notary Public.

Kings County
Clerks No. 699.
Reg. No. 641-B-9.

(My commission expires March 30, 1949.)